

ר' שמעיה מברך-המועדות

מזמור מ.ל.א.א.

[= ויהי א]
 ש' ע' א' א' א' א'

זהו תיאור נאה מאוד על ר' שמעיה איש-אליטא, *מברך-
 המועדות, שלא היה מסוגל לכל דבר שבעולם אלא לברכת-
 המועדות, וממנו יתד לפתגם הפשוט אצלנו בלינווא, שאומרים
 עליו על מי שהוא טרוד כי דרכו דרך-שמעיה, כי אותו שמעיה
 היה בו נוסח-שמעיה, כלומר היה טרוד הרבה בברכת-
 המועדות.

איש מליצה ביהמ"ד

א

בזה הפרק הראשון ידובר משהו בעניין ביקורת, כלומר מה
 מועיל יש בתיאור מידות רעות המצויות בבני-אדם נשחתים,
 ואם ראוי לעשות כן על-פי התורה ואם זה מותר עכשיו
 על-פי המלכות.

הבדל גדול ורב המרחק בין המבקר ומוציא-דיבה, יאמר אחד
החכמים — כלומר הבדל גדול הוא בין האדם המתאר את המע-
 שה והמידות של אדם נשחת ובין אדם נשחת, שאינו מדבר אלא
 בגנותם של בני-אדם, כשם שגדול ההבדל בין חונף ובין אדם
 המספר על מעלות טובות של זולתו. המוציא-דיבה פוצע בלשונו
 פצע עמוק בלב זולתו, כרוצח שאינו מתכוון אלא לרציחה,
 והמבקר פוצע כרופא, כלומר כדוקטור העושה מעשה-ניתוח
 או מקיז דם, להבריא את החולה; או מוטב שנאמר: כאותם
 פרופיסורים המנתחים גוויה מתה, שיוכלו להבין מה ליקוי גרם
 למותו, ועל-ידי כך כבר יידעו לרפא אחרים, ולהציל כאלה
 שניתן עוד להצילם. הם מתארים מה הזיק לו והאחרים כבר
 נזהרים// כי המבקר, המתאר מעשה אדם רע, אינו מתכוון גם
 הוא להציל אותו נשחת, הנקרא מת מיתת-מוסר, כלומר כמי
 שיושרו כבר הלך ואיננו; לא, אין הוא מתכוון אלא להזהיר את
 מי שמצויים בו עדיין ניצוץ של אנושות ורגש של כבוד. ומה
שיש בכוחו של תיאור ביקורתי לפעול על לב-האדם, לא יוכלו

1
2

א

*

לפעול עשרה ספרי-מוסר, שהרי אין לך מי שירצה, שאותו סיפור מגוחך יהא מכוון אליו. שום אס-חורגת, אם אך לא מתה מיתת-מוסר, כלומר עוד מצוי בה רגש של כבוד, לא תרצה שיכונה גליקא האם-החורגת, וכל הרוצה להחשב אדם ואיש הגון כבר ייזהר שלא יכנו אותו כינוי מגוחך יעקלה גולדשלגר, או כינוי של גנאי ר' שמעיה מברך-המועדות.

(1856)
(1859)

PTAT

שלמה המלך עליו השלום, אבי-החכמים, הבחין בכוחה הגדול של הביקורת, כלומר עד כמה תיאור המידות הרעות על דרך הגיחוך פועל על לב-האדם, והוא השתמש בו הרבה, כפי שאנו מוצאים בספר משלי פרק ז', שכתב בו על מידותיה של אשה מופקרת-במופלג, ולא הסתפק באזהרות הגדולות הכתובות בזה בתורתנו הקדושה. כי הביקורת כוחה מרובה מכוחו של המוסר והעונש; שעל-כן אחי ובני עמי ואומתי האהובה עד מאוד, קבלו ברצון את כל הסיפורים האלה, כי כתובים הם לישועתכם ואושרכם בזה ובבא, ואל יהיה כמהתלה בעייניכם, כי אין אלה אלא מוסר השקוי בנופת.

[אז]

pillenformel

ב

על בואו של שמעיה מברך-המועדות ללינווא

עיר עדינה וקריה נאמנה לינווא מעולם, אנשיה טובי-לב מטבע-בריאתם, שקטים ושלווים, אף קומתם נאה, ונוטים הם להשכלה יותר משאר הערים במדינת-סוריא [=רוסיה]. ואילולא באו אליה מפרק לפרק נעים-נדים וקבצנים ואף בעלי-אמונות תפלות מערים אחרות, כבר עשויה הייתה שתהיה מושכלת וחייה מאושרים בהרבה מכפי שהם עתה. אולם צדקותיה וטוב-מוגה מושכים אליה אלפי שנוררים והולכי-בטל, היודעים יפה-יפה להסתתר אל בין קפלי-הדת, כלומר בתחבולות של יראת-שמים, ככינים מוזהמות אל בין קפלי-כתונת, והם מתפרנסים מזיעת-האחרים ודמם. מובן מאליו, כי כל אחד ואחד מהם מביא את איוולתו ואת כוזבו והם משחיתים את לינווא שלנו עד-אין-שיעור. אחד האורחים הלא-קרואים האלה, שעשו להם שם בלינווא, היה קודם יעקלה גולדשלגר ואחר-כך ר' שמעיה איש-אליטא מברך-המועדות.

ה"י ← ה"י ר"ב

Jewish ecology

ה"י ה"י ר"ב - אין ר"ב
שולק א' ר"ב!

ויהי בימי חיזקל לבדו, נראה איש ואשלישיק המביא ביצים ללינווא, בעל-תפילה עם נער-משורר, ואותו משורר היה ר' שמעיה שלנו איש-אליטא מברך-המועדות. ומשלוחים כאלה מצויים היו הרבה בלינווא שלנו, על כל עגלה ביצים מוואשי-ולישיק או מאישישוק, הבאה לעירנו, היה יושב יהודי בעל-תפילה, נער-משורר, נערה משרתת, וסופה של אותה עגלה, הטעונה ביצים ובני-אדם היושבים בה, כסופן של עגלות טאבאק שמביאים הוויאקים או הפינטשוקים מפוליסיה ללינווא; את הטאבאק קונים סוחריי-הטאבאק, את השוורים הרתומים קונים הקצבים, ואת העגלות קונים העגלונים, ואין חוזר אלא הוואק בלבד. כך גם סופה של העגלה הטעונה ביצים; את העגלה קונות תגרניות-בשוק, בעל-התפילה מתפלל בימים נוראים ונשאר בלינווא בתורת מלמד, נערו-משוררו נשאר בחור עני, הנערה המשרתת נעשית מינקת ואחר-כך אכסנאית, ואין חוזר אלא העגלון בלבד, וכן נשאר כאן אצלנו גם שמעי'קה לאחר הימים הטובים בתורת בחור עני באותה קלויז עצמה, שבה סייע בזמרה לחזן ונשא חן בעיני השמש, שגם אותו גררה והביאה לכאן עגלה טעונה ביצים. הוא נעשה קצת מתמיד ויתר-על-כן קצת מתחסד — היה משמר מקווה, חצות, אף היה פעמים הרבה מעלעל בספר הוזהר וקימעה-קימעה נחשב קדוש, וכבר התחילו לקרוא לו ר' שמעיה, וודאי היה עולה מי יודע עד היכן, אילולא התרגשה עליו ברכת-מועד שלא במועדה.

אין אלו י"ב
everything gets recycled!

ג

פורענות שבברכת המועד

מחובת הבחורים האוכלים ימים, ובפרט בשבתות וימים טובים, לסייע להם לבעלי-בתים שלהם בסיכוך הסוכה לפני סוכות, באגידת ההדס, ובהבאת האתרוג לשם הקפות לבית-הכנסת. ראשית, משום שדברים אלה הם בכלל מעניינם של אנשי קלויז, (כשם שאצילי-פולין היו נוהגים, שתוגר בלבד היה מגיש להם מקטורת וטאבאק) ושנית כדבר המסתבר מאליו, שהרי הם מצויים תמיד בקלויז ולומדים בה וכבר היתה להם שעת-כושר

1
2
3

לעיין בספר צדדי, כלומר בשולחן-ערוך אורח-חיים, וכמה ימים קודם סוכות עיינו בהלכות סוכה, כלומר בדיני סוכה ודיני לולב, וידעו לעשות כהלכה. והנה מובן מאליו, כי ר' שמעיה שלנו סכך את סוכתו של מי שפירנסו בימים טובים. אולם אותו אדם בעל-חצר היה, כלומר היו לו בתים משלו, והיה עושה את חדרו השלישי סוכה, כלומר היה מצווה להסיר את דפי-התקרה ולסכך בסכך. ויהי בהיות שמעיה שמה על העלייה ריחרח תפוחי-עץ המוצנעים בעלייה הסמוכה שהיתה שייכת לפלוני מוכר תפוחים, ואכל קצתם, וערבו לו ביותר; ותפוחים ערבים בחינם, ובפרט של אחרים, ערכם ערך-אדם הראשון נתפתה בשל עץ-הדעת, שמעיה שלנו לא-כל-שכן. קיצורו של דבר, מכאן ואילך היה שמעיה שלנו מבקר הרבה באותה עליית-הסוכה, ובכל פעם היה מסתייע בתואנה אחרת; עתה הוא צריך לתקן את הסכך, ועתה הוא צריך לבדוק את דפי-התקרה, והיה משוטט לו אל העלייה הסמוכה, ובולם מלוא-כיסיו תפוחים ויורד חרש, שליו ועליו, ובעלי-הבתים עוד היו מחזיקים לו טובה, שהוא שוקד כל-כך על תקנת-סוכתם. כמה פעמים הצליח דרכו בשלושה-ארבעה הימים שבין יום-כיפור וסוכות, אך לא כן היה ביום א' דסוכות, שהקיץ הקץ על אושרו.

השנה
כ"א כ"ב

אותו יום התפלל חצי-ותיקין, שיספיק להביא להם לבעלי-בתים שלו את האתרוגים למועדם, ולפי שהאתרוגים כבר היו בידו, נתן גם לנערות-המשרתות ולנשים-המשרתות, שתברכנה גם הן על האתרוגים היקרים האלה, וכל אחת ואחת כיבדה אותו בכוסית יין שרוף וחתיכה דג וכדומה, ור' שמעיה שלנו הפליג לדרך-שמעיה, כלומר התבסס, עד שמעמד בדוחק על רגליו, שכן כל השנה כולה לא היה רגיל לשתות יין שרוף, ולכן כשעלה אל העלייה לאחר התפילה, כדי לבלום מלוא-כיסיו תפוחים, הרי בשובו, כשפסע על גבי הסכך, פסח על קורה אחת וגפל דרך הסכך אל תוך הסוכה על גבי השולחן, שהסבו אליו נכבדי-העיר, שבאו אל הנגיד לברכו ברכת-הרגל, ואפילו היה תלוי שעה הגונה באוויר, כי הזופיצה שלו נתלתה במוטות ובאונק-לים שהיו תקועים בקורות, והקהל למטה היתה לו שהות

אנינין 257211 11 יין [20] 11 סוכה

להתבונן ולראות מראה מכנסיו ומתחת מכנסיו, כי לאסונו היו מקורעים לחלוטין. ואף-על-פי-כן לא הספיקו להורידו, כי הקהל נפחדו תחילה ואחר-כך התחילו צוחקים-עד-להחריד והתגלגלו כל-כך בצחוקם, עד שהוא נפל על גבי השולחן, שעמדו עליו בקבוקי-יין, צלוחיות-מרקחת וכדומה, והוא פתח וצעק: מועדים לשמחה. הורידו אותו מעל השולחן ספק חי, עוד חלה כמה זמן וזכה בשל-כך בחוטם מגובן וכן בכינוי מברך-המועדות עד אחרון-יומו. ובכל-זאת עמדה לו תקיפותו בעיני בעלי-הבתים שלו, שסבורים היו, כי הלך לבדוק אם דפי-התקרה פתוחים יפה-יפה, שהסוכה תהא כשרה לברכה, ומעשה-התפוחים לא נודע אלא למשמש-ההקדש, שפשט את בגדיו בבית-החולים.

ד

אשתו גינא הקולנית שנקראה קודם החתונה בתולת-ארץ-ישראל ויהי בהיותו בן שמונה-עשרה שנה השיאו לו בתולה שנקראה אז גינא בתולת-ארץ-ישראל ולאחר החתונה נקראה גינא הקול-נית. היא נקראה בתולת-ארץ-ישראל, משום שאביה נסע עמה לארץ-ישראל, אולם אך הרחיק שבעה מילין מלינווא, חלה שם את חוליו בעיירה קטנה ונפטר לעולמו, והבתולה חזרה מיד ללינווא ובידה שק עפר-ארץ-ישראל, ואותו הכניסו לו לשמעיה שלנו בכלל-הנדוניה, והוא נשאה לאשה והברכה היתה שורה בשק העפר, שלא כלה לעולם שניהם היו, אמנם, יפים זה לזה, הוא היה גבוה, גבו העקום מוטה ימינה, והיא גם היא היתה גבוהה ועקומה ומוטה שמאלה, הוא היה מדבר במעט צרידות וקולו כבטנון והיא כמותו; היא היה לה תבלול על עינה-ימין והוא היה לו תבלול על עינו-שמאל, ובעמידתו היה נראה כסימן-שאלה חי, והיא היתה נראית כמירדה, כשהיו הולכים לחוד נראו כסוסים שהותרו מרימתם, וכשהיו הולכים יחדיו נראו כנשר כפול-ראשים אחר-כך נקראה קולנית, משום שידעה לדבר הרבה מאוד ודיבורה תמיד על עצמה ועל בעלה בקולי-קולות. היא ידעה, מה מתרחש בביתו של כל אחד ואחד, כיצד כל אחת שרויה עם בעלה, היא היתה לוח חי והיתה זוכרת.

ה"ח"א

ה'שנ"ה

כ"א כ"ב

ה"כ אפיזודות

אנציקלופדיה

בידיה על איך - החיים
אוסר כל גאון פה

מתי כל נערה נישאה וכמה פעמים סובבה עם בעלה וכמה פע-
מים ניתן לה גט-פיטורין, מה חודש מחודש-הריונה, ופניניה
של מי ניתנו משכון, ומי מדברים בה סרה ומי אין מדברים
בה סרה. בקיצור, היא ידעה על כל החיים ועל כל המתים ועל
כל גדולה ועל כל קטנה. היא ידעה מה מתבעבע בכל ביצה
ותמיד היו חדשות בפיה. היא ילדה לו לר' שמעיה שלנו שישה
ולדות, חמישה נערים ונערה אחת, ולא היניקה אפילו אחד מהם
עד תומו. היא היתה מוסרתם למינקת, ונשים יראות היו משל-
מות דמי-מינקת והיא עצמה היתה מיניקה תינוקם של אחרים,
ילדם של נגידים. את אהבת-בעלה נוכל להבין מתוך מלים
מעטות, שאמר לה — כשהגיעו פעם אחת שניהם לנהר רועש,
ועליו מעברה צרה ורפויה, נעצרו שם שניהם, והוא אמר:
תלכי את קודם, וכשאראה כי המעברה כוחה לישא על גבה
אדם, אעבור גם אני; והיא אמרה: לא, גבר אתה, לך אתה
תחילה; חלק עליה ואמר: הלא תביני, אם אני אעבור ואפול
לתוך הנהר סופך עגונה כל ימי חיך, אולם אם את תטבעי, מה
מני יהלוך. לא, קוראה יקרה שלי, עוד דברים רבים בפי על
גינא שלנו, ולא כאן המקום להאריך.

ואוסר מה כל חוש אמה'
שכסיל תהיה-מקצורו

ה

פרנסותיו של מברך-המועדות שלנו

כלל גדול בהפילוסופיא: מהאין יהיה אין — וכמוכן, אם שני
קבצנים לא-יוצלחים מתחתנים, גזירה שיהיו קבצנים, אלא-
אם-כן נעשים רמאים או אפילו רוצחים, רחמנא ליצלן.
אין לך כל ברייה בעולם, שתהא מזדווגת קודם שמזונותיה
מוכנים לה בשדה או ביער. יש במדינותינו עוף הקרוי חרטום-
עקום, הריהו מזדווג אך בראשית שבט, כי אז מוכן לו מזונו, אלה
גרגרי-האיצטרובלים הגדלים בעצי-האלונים, המבשילים מכוחו
של הכפור הגדול. אשר יצר את האדם בחכמה — מקשים חכמינו
קושיה גדולה על-כך, והרי אפילו הזבוב נברא ברוב אמנות.
והתירוץ הוא, שהבורא ברא תחילה כל צורכי-האדם ואחר-כך
ברא אותו גופו, ואילו אצלנו, יהודי-טוריא, איפכא — אנו בור-

שיע אוסר גזיכ' - החיים
בגילם האצל

PTA

[מ]

אם תחילה את האדם ואחר-כך אנו מבקשים מזון בשבילו,
כלומר אנו מתחתנים תחילה ומעמידים ולדות, ואחר-כך אנו
שואלים מהיכן נחיה, ובינתיים אנו חיים כמה שנים על חשבונם
של אחרים בלבד, אחד מאוכלי-חינם אלה היה גם ר' שמעיה
שלנו מברך-המועדות. קודם החתונה היה אוכל ימים ואחרי
החתונה התחיל לאכול חודשים, חצאי-שנים ושנים תמימות, כי
התחיל ללמד תינוקות והתנה עם כל בעל-בית, שיהא לו חודש
מזונות על שולחנו, ואחר-כך כשנתפרסם כבעל-פועל, כלומר
שהוא מתאכזר על התינוקות ועושה אותם לא-יוצלחים גמורים
ומשוגעים-למחצה, כבר ניתנו לו חודשי מזונות, ולא היה הולך
לביתו אלא ללון.

א.ר. 186

מובן מאליה, שלא היה בעל-הוצאה, אשתו היתה מיניקה
תינוקותיהם של נגידים ואת תינוקותיו שלו היניקו מיניקות
מן הצדקה הגדולה, שכן לינווא עיר-צדקה היא. והוא עצמו
אכל מזונות על שולחנם של בעלי-בתים, ואך נגמל תינוק
מתינוקותיו היה שופך לתוך פיו כף דייסה דקלוין, ואותו
תינוק שוב לא נהנה מפרוסה שלו עצמו עד יום מותו, ושנית,
היה באמת קבצן, ופירושה של תיבת קבצן, אדם הרגיל מילדותו
לקבל ושלא ליתן. הוא מאותם הברואים, שהחכמים מספרים
בהם, שיש להם פה-של-מעלה לזולל ואין להם פה-של-מטה
שיפלטו זלילתם כדרכם של כל הברואים. זהו מין כזה, המתגולל
מילדותו על שולחנם של זרים ואינו רגיל לראות את אביו
ואמו בוכים בערב-יום-כיפור בברכת-המזון בשעת אמירת-המ-
לים: ונא אל תצרכנו ה' אלהינו לא לידי מתנת בשר-ודם ולא
לידי הלוואתם כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה
שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד.

פרנסתו
ב.ר. 3165

ה'תש"ב
ל
ב
א

והרעיבו אותם עד שאכלו זה את זה ולא נשאר מהם אלא עכבר אחד, וכשהוצא לחופשי שוב לא אכל אלא עכברים. הוא הדין באותו קבצן — משטעם משל אחרים, שוב לא יאכל משלו. אפשר שיהא בעל-מיליונים ויהא מוכתר בנימוסי-נימוסים, וסופו תתגלה קבצנותו מעשה ברופא גדול, כלומר דוקטור, שהיה מרפא ברוב-אמנות והיה מבין נכונה טבעו ואופיו של כל אדם. פעם אחת ריפא אדון גדול, והוא שילם לו שכר הרבה וציווה להוליכו הביתה בעגלת-איכרים; דבר זה חרה לו לדוק-טור ולפני צאתו אמר את הדברים האלה: דע לך, אדוני, שאתה ממזר; אביך לא היה אדון, אלא בן-משק באחוזתו של אדון, ודבר זה הכרתי מן העגלה, שבה שילחתיני. והאדון הזה חקר חקירה גדולה את אמו, והודתה לו. מכאן אנו למדים שאין בידי אדם להעלים את גסותו המוטבעת, וזה עומק-משמעותה של תורתנו האומרת: פוקד עוון אבות על שילשים ועל ריבעים. תיבת עוון פירושה אינה תמיד חטא, פעמים פירושה חסרון, כפי שמצינו בישיעה פרק ל"ג: ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשא עוון, ופירוש עוון — חסרון, משום שמידה רעה ומידה נשחתת מתנחלות מאב לבנו עד דור רביעי. לא-כל-שכן ברייה כר' שמעיה שלנו, שהוא גופו היה קבצן ואבות-אבותיו היו קבצנים. הוא צבר הון גדול בקבצנותו וחי חיי קבצן.

ועתה, קוראה יקרה, הרבינו שיחה על הברנשים המזוהמים האלה, וכבר תביני מכך, שאין עשיר אלא מי שלבו אציל, ואין עני אלא מי שלבו נצור ואופיו מנוול, ויהא גם רכושו גדול. דיינו, ששמעיה שלנו קנה לו, בהמשך-הימים, חשיבות בלינווא, הוא נטל עליו כל פרנסות קבצניות הטוענות פרוטה מרובה. ראשית היה מלמד, היו לו חמישה-עשר תלמידים ומכל אחד ואחד קיבל שלושה דינרים. אמנם, היו מתנים עמו, שלא יהיו לו למעלה מעשרה תלמידים, אולם חמישה היו לו נעלמים, וכן היה לו סך של ארבעים וחמישה דינרים לזמן. תחילה היה אוכל על שולחנם של בעלי-הבתים, ואחר-כך היה מזדמן לו בכל יום מקום-אכילה. והיו לו עוד כמה וכמה פרנסות, שהיה שדכן והשתכר לפעמים רובל, כל-שכן לגימת יין שרוף, ופעמים היו

גני
מיני

הכל

1

2

- 3 תנאים וחתונה. היה בעל-תפילה והיה מתפלל לשלום חולה.
- 4 אף היה שומר עליו בלילה. היה מוהל, היה שוחט-עופות, קודם
- 5 החג היו שוכרים אותו לאטליו, ובלילות לפני החג אין מקמצים
- 6 בלגימת יין שרוף. קודם הפסח היה בודק את החיטים וזכה בפרוטה-של-ממש וברביעית-שיכר; בערב-יום-כיפור היה מל-קה, וגם עתה היו לו פרוטה ולגימה בתוספת לביבה. היה
- 7 כותב רשומות בשביל מחותנים, איגרות יהודיות בשביל מיני-קות ובשביל משרתות; פעמים היה טוען, שהיה בקי מאוד
- 8 בבתי-הדין, שכן היה מתדיין תמיד עם שכניו, עם חתניו. היתה לו בת אחת בלבד, אולם חתנים לגיון, שהיה נותן להם גט, כלומר החתן היה נותן גט לבתו. היה בקי בדינים של בר-מצרא, של מזונות, של שכר מינקת ושל שם רע, ועוד דברים טובים כאלה. יום שהיה טוען, שוב לא היה מתענה, כי למי כל היין שרוף והשיכר אם לא לעורכי-הדינים. יתר על כן היה עומד כל יום שישי בשבת על-יד חצר בית-הכנסת ובידו מטפחת לקבץ נד-בות. היה יושב בהטבת-חלום, בהתרת-גדרים, היה משגיח במצה
- 10 שמורה, היה עד בגט ולא בחינם, אלא לגימה קודם ולגימה
- 11 אחר-כך ומטבע באמצע. בקיצור, הפרנסות הקבצניות הכניסו לו פרוטה נאה, ואגב-כך טעימה ולגימה.

1

פרנסות אשתו

גם היא לא עשתה מאומה להועיל ולא שלחה ידה בכישור — היא לא טוותה לא פשתן ולא צמר, ולא סובבה פלך, היא סובבה לשונה, היא הטישה בלשונה כוחם של ששת השכנים שישבו בביתה. היא היתה עושה מעמד לבעלה, מוליכה את הכלות למקוה, נוסעת עמהם, לפני החתונה, לבית-העולם. היתה מביאה שאלת-גשים למורה-ההוראה, מודדת קברות, עושה גרות-יום-כיפור, מביאה כלבלב שיינק פטמות עשירה מבכירה, היתה מתקינה עפר-ארץ-ישראל שהביאה מארץ-ישראל, כלומר ממר-חק ששה מילין מלינווא. שמיני-עצרת ושמת-תורה היתה הול-כת עם בעלה לברכת-מועדות. היא גילגלה תמיד באבות.

אלה חיי
! 1/2

מנוי = מניח

באימהות, בסמבטיון, בסרדיוט העומד על מערת-המכפלה. וכן היתה גובה נדבות, יוצקת שעווה, עופרת, חובשת שחין. היתה בקיאה בעסקי-נשים ושעל-כן היתה לה שעת-כושר נאה להר- אות תמיד את מידת-זריזותה.

9
10

אמנון ספוא

1844
ה'ב'ש ה'אונ'ס'א'ז'
כ"ה י"ג א' הקצ"א

1

2

3

חמשה כובעים ומגבעות שתיים

זה חמש-עשרה שנה כי החליפו יהודים את שמלותיהם; לפני חמש-עשרה שנה היתה אמך לבושה לסותה מכורכשת, נעולה סנדלים שעקביהם כמיני פקקים מפורזלים, ראשה מגולח למשעי כדרך הסנטר המגולח של בני-הדור עתה; וכרוך מטפ- חת-צמר כראשו של תוגר; על צווארה היתה תלויה מחרוזת פניני-פאר, או ענק מעשה נתזי-פנינה זערורים, כפי שהיא תלויה עתה בצוואריהם של כלבי-ציד; למעלה היתה לבושה סדין לבן כתכריך של מת, ואילו ראית אותה בכך היית מתביי- שת, ואילו כפו עליך ללבוש לבוש כזה ובכית כפי שבכתה אמך בשעה שכפוח לפשוט אותו. שמחה את, ידידתי, שאת לבושה עתה נוסח-אירופה ואף אני שמח, כי גם נוסח-הגברים היה בימים ההם פרוע ביותר — פוזמקי לבנים, מנעלים מלוכלכים, מלבוש ארוך הקרוי ז'ופיצה, מלבוש הקרוי דליה, שהיתה אך דבר-שעשוע לרוחות, לא הגנה מפני חום ולא הסתרה מפני סערה, השרוולים הארוכים לא ניתנו ללבוש וכנפי-הבגד לא ניתנו להתעטף, וביותר היו מגוחכים חמשת הכובעים שלנו.

מחמשת הכובעים היה האחד השטריימל עיליתו סאמיט ותחתיתו עטורה זנבני-צובל, ולפי שמרובים היו וגבובים זה על גבי זה עד שנראה כשיבולת-מים מתרמלת, קרוי היה שטריימל. הכובע הזה היה קודש-קודשים ולא נחבש אלא בשבת ויום-טוב, וכן חבשו חתן תחת חופתו, וחבשוהו הכול בסעודת-פורים. הכובע האחר היה מעוגל ומעשה-צובל והיה נחבש בחול-המועד וראש-חודש ובל"ג-בעומר ובשעת-שמחה, בעל-דרשן היה חובשה בימות-החול. הכובע השלישי היה מעוגל אבל צר יותר, אחוריו מחותכים ונקרא חצי-לבנה, חבדניצה,

לפי שהבשו אותו הסידים, אנשי-קלויז ובטלנים. הכובע הרביעי היה כובע-דשים, לפי שהיו בו שלושה דשים, האחד רחב וארוך מפנים ושניים קטנים ממנו לצדדים, היו עטורים או שער צובל, או שער יחמור או אפילו שער-שועל. כובע זה חבשו על-פי רוב בעלי-עגלות, עוברי-דרכים, בעלי-בתים בדרכם למרחץ. הכובע

4

5

החמישי קרוי היה כובע-קרן או כובע-אוזניים, מפנים היה כמראה-שטריימל, מאחור כמראה כובע-דשים, כי מפנים היו לו זנבנים ומאחור שני דשים או שתי אוזניים. אנשי-והלין קראו לו חצי-שבת או חצי-רב, אבל הגדול-שבליצנים קרא לו כובעו של מתושלח, וסיפר בו מעשה-שהיה-כך-היה: מתושלח האריך ימים יותר מכל האדם בעולם, ימי-חייו כמעט אלף שנים. מסת- בר, כי האי אבא-קדישא זכה לראות הרבה דורות — בנים, נינים נכדים ונכדי-נכדים, ומנינם כמה אלפים. מסתבר, שהיה נקרא לכל ברית-מילה, לכל חתונה ואף, חלילה, לכל פטירה, שהיה בין מלווי-הנפטר, והיה בא לנחם אבלים.

ויהי לעת זקנתו ולא היה בו כוח ללכת, היה מסתפק במה שהחליף בכל פעם את הכובעים. למשל, אמרו לו, כי נולד לו נין, חבש את השטריימל; אמרו לו, חלילה, כי נעדר מי מהם, חבש את כובע-הדשים. תחילה היה מחליפם עשרים פעמים ביום, ואחר-כך משנתרבה בכל שנה דורו יותר ויותר ואנוס היה להרבות בחילופי-כובעיו, עד שהיום נתקצר לו ולא הספיק להחליפם כל-כך, כמניין שמועות מזל-טוב ובשמועות רעות, ושוב לא עמד לו כוח-ידיו לחבש ולהסיר את הכובע מצדו אחד כובע-של-שבת ומצדו אחר כובע-של-חול, הלא זה כובע-הקרן, וכובע זה חבש עד פטירתו. וכך היה מנהגו; בישרו לו מזל-טוב, סבב את הזנבות לצד פניו; אמרו, לו, חלילה, כי איזה ילד מת, סבב את הזנבות לצד עורפו, ואת הדשים לצד פניו.

וכובע כזה היו מהלכים בו בעלי-בתים מסויימים, סוחרים, ספקים וכיוצא בהם. הוא היה עשוי צובל ומחירו יקר הרבה. הפרוונים היו משזרים לתוך הכובעים האלה כל מיני שערות

אמנון ספוא
כ"ה י"ג א'

של כל מיני יצורים, אפילו אחת מהם לא היתה צלחה ליום-גשם או ליום-שלג ואף לא ליום-כפור; כל-שכן ליום חמה, שאין לך בעולם דבר המזיק את הפרווה כאור-החמה, ובייחוד כשהפרווה צבועה. הכובעים האלה לא צלחו אלא להליכה לבית-הכנסת, לבית-המדרש, לקידוש-לבנה, לחגיגת תנאים, לבחינת-חתן, לקבלת-פנים, או לכל המרובה לברכת-מועדות, וצריך היה לת-פותם מטפחת, בחמה מפני החמה ובצינה מפני השלג. ובכן, ר' שמעיה שלנו מברך-המועדות היו לו כל חמשת הכובעים, לא היתה בהם אפילו שערה טובה אחת, כשם שלא היו בו עצמו, מחמת שגושנו והקריחו, מהיות חמישתם לוקים בשלי-שית שבמכות שהשם היכה את ארץ מצרים, ושעל-כן סבורים היו, ששנותיהם למעלה משלושת אלפים שנה, כלומר שכבר השתמשו בהם במצרים/ מברך-המועדות ידע להשתמש בהם, כובע כובע במועדו, ובליל הושענא-רבה השתמש בכלם, כפי שנספר להלן.

כל ימות-הקיץ היו כולם תלויים על גבי הקיר, מכוסים קורי-עכביש, כי בימות-הקיץ היה חובש מגבעת. המגבעות סוגיהן שניים היו, סוג אחד חבשו אברכים, גיגית גבוהה ותיתורת רחבה; הסוג האחר גיגית זעירה, עגלגלת ככיפה, ותיתורת רחבה כמטריה, שרוכים שחורים מושחלים היו בגיגית ובתי-תורת, שלא תהא נשמטת על העיניים. בערב תשעה-באב נשלפו השרוכים והמגבעת השתרבבה וירדה עד הכתפיים. מסתבר מאליו, כי מברך-המועדות שלנו מגבעתו היתה מן הסוג האחר, והיה נוהג מעשה תשעה-באב בכל הזמנים, כלומר הילוכו היה מרושל ביותר, לא היה מקפיד על עצמו, ומשנקרע שרוך-מגבעתו או שרוך-מכנסיו, היה מתעצל לחזור ולקשרו. ובכן, קוראתי היקרה, זכרי, כי ר' שמעיה שלנו היו לו חמישה כובעים, וזכרי מה שימושו של כל כובע וכובע, כי ידיעה זו תהא נצרכת לנו ביותר בהמשך תיאורנו, ליל הושענא-רבה. ועתה נתאר בקצרה את הזופיצה שלו לימי-המועדות, שהרי מענייני עתה לספר על ברכת-המועדות שלו.

י' ע' ע' ע' ע' ע'
י' ע' ע' ע' ע' ע'
י' ע' ע' ע' ע' ע'
י' ע' ע' ע' ע' ע'
י' ע' ע' ע' ע' ע'

י' ע' ע' ע' ע' ע'
י' ע' ע' ע' ע' ע'

הזופיצה של ימי המועדות

הקורא המועד הזה, כלומר מברך-המועדות הזה, היתה לו זופיצה מצויצת מעשה משי דימורים, שלא היה משתמש בה אלא בימי-המועדות בלבד. היא היתה ישנה מאוד אך שלימה, חזה היה מקושט פסים מצויצים והיה נרכס ברכסי-כסף והוא הדין בשרוליה. הכיסים היו עטורים רצועות-עור שלא יתקרעו מבקבוקי-היין-השרוף, שהיה תוקע לתוכם בלכתו לברך המוע-דות. בטנתה צביר-כותנה בפסים צהובים. כל שראה אותו באותה זופיצה הבין מיד שלא נתפרה על-פי מידתו/ אשתו אמרה פעם אחת, כי בעלה קיבל את הזופיצה בירושה מאביה, ופעם אחת אמרה, כי איש חשוך-בנים ציווה אותה לו, שיא-מר קדיש אחרי בנו. נשאלה הכיצד, אם חשוך-הבנים עוד חי, מה שייך לומר שציווה והרי אין תיבת-צוואה נופלת אלא סמוך למיתה. השיבה: באמת טעיתי, כיוונתי לומר, כי בנו של חשוך-בנים נתן אותה מתנה לבעלי ואמר לו, כי אביו ציווה אותה לו, שישקוד לומר קדיש אחריו. שוב נשאלה, מה שייך בן לחשוך-בנים, ושנית אילו היה לו בן, יכול היה הבן לומר קדיש. השיבה: שוב טעיתי וכיוונתי לומר, כי חשוך-בנים ציווה את הזופיצה לבעלי, שבני יאמר קדיש, שכן בעלי טרוד באמירת-קדיש אחרי אביו שלו; ואמנם ביקש לשכור דרך-שחוק בחור עני כקדיש ושהוא עצמו יאמר קדיש אחרי אותו חשוך-בנים, כדרך שאני נהגתי בילדי, שהייתי מוסרתם למינקת ענייה בעיר אחרת, ואני עצמי הינקתי ילדי-זרים בני הורים אמידים. אמנם, לא רצוי שבני יאמר קדיש אחרי אחרים, כל זמן שאביו חי אבל בעלי הוכיחם על פניהם והראה להם שנאמר, כי עני חשוב כמת, והרי אנחנו בעוונותינו אֲבִיוֹנִים ממש, ושעל-כן איציקל שלי שקד על אמירת קדיש ושמעיקה שלי קיבל את הזופיצה. וכן, קוראתי היקרה, יש בידי לתאר לך את נעליו והדליה שלו, ואתארם לך בחינם, אף שלא הבטחתיך כזאת. הדליה שלו היתה, כמאמר הבריות, כסכין בלא ניצב, כי היתה מקורעת

אם סיני פ' ג' ע' ע'
אם סיני פ' ג' ע' ע'
אם סיני פ' ג' ע' ע'
אם סיני פ' ג' ע' ע'
אם סיני פ' ג' ע' ע'

מפנים ומאחור, היו בה טלאי טלאים כמפית-של-חלה; היתה מטולאה טלאי אריגים, אטלס, בד-מכנסים, משי-סין, משי-דימוריס; הסרטים היו חוטי-כותנה מלוכלכים למדי, נעליו היו גדולות, ישנות, מטולאות ולא צוחצחו מאז ימי הצרפתים. אילו-לא היה מטיח אותן, מדי פעם בפעם, בראש אשתו, ושעל-ידי-כך ננער מעליהן הרפש, ודאי עבין היה כסנדל של עוג. ומעשה-הטחה זה היה חוזר בכל ערב שבת, שהיא שעת הפורענות של יהודי לינווא שלבנו. ראשית, מביאה אותה שעה הכובסת את כלי-הלבן, הנחתומים באים לגבות דמי מטעמי כל השבוע כולו, והרי צריך לקנות נרות לשבת והכול במזומן, והרי מזדר-זים גם בעניין החמין, ופעמים הרבה מביא באותה שעה דווקא החייט את הבגד; הבעל-בית צועק שיתנו לו מים לחפית-השערות, בעלת-הבית בהולה לברך על הנרות, ועודה חייבת לרוץ למקום שגם אמה שלה רצה קודם שנתעברה עמה. בקיצור, ערב שבת שעה של סכנה היא ליהודי לינווא. לא אחד מהם נכנס לכלל מריבה ולכלל תיגרה, ובייחוד שמעיה שלנו ואשתו גינאלי הקולנית. ערב שבת היא בביתה תמיד שעת מריבה וקללה, כי אין היא מוחזקת חכמה בעיניו והיה תמיד אומר, כי אין בראשה מה שיש ברגליו. אוראז היה מטיח את נעליו בראשה, פעם אחר פעם, עד שהחכימה יותר, שכבר חשה, שיש לה ראש. ובכן, קוראתי היקרה, אין ידיעתך חסרה אלא מה היה מראה-מכנסיו, ואגיד לך גם את זאת. מכנסיו היו משולשלות כלפי מעלה ומלוכלכות, כפי שתוכלי לצייר לעצמך, וממורטטות בברכיו. הרי לפניך כל הילוכו ביום מועד, ועתה הגענו לעצם-ברכתו, ברכת-המועדות.

ט

ברכת-המועדות

ויהי מאז נפלו בעד השבכה, כלומר לאחר שנפל דרך הסכך, ואמר: מועדים לשמחה באוני הקהל שישבו שם, ניתן לו שם מברך-המועדות. ואף היה על-פי טבע בריאתו מסוגל לכך, שלא הצליח בכל דבר בעולם, כדרך שהצליח בברכת-המועדות.

בבוקרו של יום-טוב, אחרי התפילה, היה נראה, לבוש בזופיצה החביבה, בשטריימל ובדליה, פוסע ברחובות לינווא פסיעות גסות, בכיסיו תקועים שני בקבוקים, שלתוכם היה מוזג את היין-השרוף, שלא יכול היה לשתותו. עמו היה הולך תמיד חתנו החדש, שהיה מחליפו בין רגל לרגל. את ראשית רעבונם, שלו ושל חתנו, חייבים היו להשביע בעלי-הבתים, שילדיהם תלמי-דיו, שם לא נשארו אלא בקבוקים ריקים וצלחות ריקות. משם היה פונה אל בעלי-הבתים לשעבר, ולכל אלה שהיה מוהל ילדיהם, או שדכנם, לא כל שכן אל קרוביו — לא שכח אפילו עשירי שבעשירי, שדרכו שהיה ידיד-שבידידים. פעם אחת ראיתיו ביום א' דפסח עומד ברחוב, מסובב את הסרט ואומר לו לחתנו: שמע, נחמן, יכולים אנו ליכנס אצל יוסל הקשט, אשתו הראשונה ואשתי נחשבו קרובים. אמר ועשה, רגע-כמימריה נכנסו אצלו.

במה הדברים אמורים, אם היום ממוזג היה; אך אם היום גשום היה, היה משלשל את כנפי הזופיצה שלו כלפי מעלה שנראו פסי-צביר-הכותנה, הדליה היתה הפוכה וכרוכה תחת בית-שחיו, המטפחת הכפולה היתה משורבבת לתוך איזורו ויר-דה עד הקרקע והיתה מלוכלכת עד הברכיים. אותה שעה לא היה הולך אלא רץ ושום בית לא היה מובטח ושום דלת לא היתה נעולה בפניו. היה נכנס במרוצה לכל בית הגון ובפיו תואנה, כי בדוחק ניצל ממבול-הגשם. ומנהגו היה כך: אם ההוא כיבד אותו מיד — היה אומר ברכתו ומסתלק; ואם לאו — היה נכנס לכלל שיחה עם הנער שבבית והיה שואל אותו לתל-מודו ולמלמדו והיה מקיפו בקושיא ומניח לו שיתרצה, וממהר ואומר לה לאמו: הבחור שלך כפתור ופרח, אילו ניתן בידים הגונות סופו כלי יקר. הלא ידעת, קוראתי היקרה, שאם דיה ששומעת כזאת, וכבר לא הוציאתו כשגרוננו יבש. וכך היה מסבב בעיר ולא חס על כל בית ובית. בפסח היה שואל כל בעל-בית ובעל-בית, להיכן יעקור, כדי שיידע לבוא אצלו בשבועות. היה נוהג לטלטל שלוש פעמים את הבקבוקים לביתו, ולסוף היה מטלטל את עצמו מלא ומבוסם, והשעה שלוש בלבד. אך

צ"כ א"ג נ"א"ו א"י
ע"מ ה"א ה"א ה"א

בחג-השבועות מנהגו אחר היה. בשבועות היה מתפלל ותיקין ופתח בברכת-המועדות מיד אחרי המניין הראשון. ולפי שמנהג-שבועות הוא לכבד בגלוסקאות ובפלינצס ובטרית וכיוצא בא-לה, היה שוכר לו בערב-יום-טוב חדר בכל רחוב, ושם היה מחסנו לכל מיני המאפה שיקבוץ באותו רחוב, שלא יהא אנוס להתייגע ולגוררם בכל חצי שעה לביתו.

וכל המועדים האלה היו כאפס וכאין כנגד שמיני-עצרת ושמחת-תורה. באותם שני ימים נעשה אדם אחר. עם השכמה, מיד לאחר התפילה, היה לוגם לגימה יפה יין-שרוף משלו, וה-סיר מעליו את השטריימל ואת הדליה ואת האיזור והיה מהלך על פני העיר לברך מועדות, ואשתו גינאלי היתה מטלטלת הכול אחריו. קודם-כל היה נופל לתוך ביתם של בעלי-בתים, שילדיהם תלמידיו, והיה זועק ברוב-המולה ומעט-צרידות: מו-עדים לשמחה, שנודעו ארבעת הקירות, והתחיל מרקד מסביב לקירות, ידיו פשוטות לפניו, והוא מזמר וצועק: מועדים לשמ-חה לר' השלי, לילדיו הגאונים והעילויים; מועדים לשמחה לצורטלי, הבטן המבורכת. היה מסובב בחדר ואשתו היתה בינ-תיים עומדת ומדברת עם צורטלי, כגון שאמרה לה, כי היא בעלת-בית גדולה והיתה משבחת את ילדיה, וצורטל היתה מתמוגגת לשמע הדברים, והיתה מעמידה על השולחן מכל טוב — יינות-שרופים, מאפה-בצק, צימס. אר-אז היתה גינא פו-תחת וגוערת בשמעיה בעלה: דיך בשהיותיך, זכור שעליך להיכנס אל עשרה מקומות; או: שמעיה, ביום-טוב זה אתה מעלה עליך שנאה, אתה מתהולל פה יתר-על-המידה. שמע שמעיה שלנו ועט אל השולחן ועשאו ריק ומרוקן, וחזר ורקד כבראשונה. וגינא עודה מדברת את צורטל, ומספרת לה מעלותיהם של חיים-איציק שלה ושל הרצקי שלה, ואומרת וחוזרת ואומרת, שלא תתן לשטות בה, ושלא תשיאם לבנות מללי-גללי. ובינת-יים היא מצעת לפניו שידוכים עם נערות זריות ומזורזות ויח-סניות, והאם מוסיפה ושמחה לשמע דבריה ומשיבה: מה את סבורה, כבר משדכים לי שידוכים חריפים, אלא השל שלי משו-גע הוא, לפי דעתו לא הגיעה עדיין השעה להשיאם, ואל תש-

כחי שהוא עצמו היה בדוחק בן אחת-עשרה כשנישאנו זה לזה, ואף-על-פי-כן — אוי, גינא, בחיי שאין את טועמת כלום, שבי לך, עוד היום גדול. והועלו על השולחן דגים, כופתאות, טרית-של-פסח, וגינא חזרה וגערה בבעלה: דיך, שמעיה, פטור ולך, הרי חייבים אנו ליכנס אצל אליקים ספקולאנט ואל שואל גוס-פודה, ואצל בעלי-בתים רבים אחרים; הרי לא תוכל לשאת פנים ועין אחרי יום-טוב. מהיכא-תיתא, כל אחד רוצה בכבוד. עתה חזר מברך-המועדות שלנו והשתער על השולחן ופינה מעליו את הכול והתנווד והתנשק, ואשתו חזרה והזהירה את צורטל, שלא תניח לשטות באפרוחיה, ויצאה עם שמעיה ברוב-זימרה וברוב-המולה. הוא תחילה, והיא אחריו. הדליה והכובע והאיזור על ידו אחת, ושנים בקבוקים בידו אחרת. היא נטלתם מידיו כי באותם הימים היה חג ומתנווד, ואילו הבק-בוקים בכיסו, ודאי היו משתברים. היא היתה מוליכתו ברחו-בות כדרך, בעל-הדוב המוליך את דובו, היא היתה מכניסתו לכל הבתים ונהגו בהם כאותו מנהג אלא ביתר חיות, ואחר-כך הוסיפו ושוטטו ברחובות, תחילה הוא, ואחריו אשתו, המכרזת בקולי-קולות: שמעיה, אל תשתגע ואל תעשה שהיות. ומכאן הפתגם הפשוט אצלנו בלינווא, שהרואה אדם טרוד ביותר, אומר עליו: הוא כולו נוסח-שמעיה. ועתה נאמר משהו על ליל-הושענא-רבה.

י

ליל-הושענא-רבה

מהבלי שוא אשר האמינו דורות עברו, כלומר בין רוב דב-רייהשטות, שהאמין בהם העולם הישן, היתה אמונה-של-שטות הקרויה דמות-הכפל, כלומר האמינו שמצויים בני-אדם הנראים כפליים, שהם נגלים בבת-אחת בשני מקומות שונים. כדבר זה אמרו עליו בלינווא על מברך-המועדות שלנו בליל-הושענא-רבה, שכן נראה בבת-אחת בכמה מקומות, ובכל מקום בכובע אחר. למשל, פלוני סיפר, שראה אותו עשר דקות לפני שעת עשר, כשהוא הולך אל המרחץ וחבוש כובע-דשים. אלמוני סיפר,

Doppelgänger

כי ראה אותו באותו רגע עצמו חבוש כובע חצי שבת על-יד
כוס שיכר-של-ניסן בפונדקה של דובקה. ואילו גויה ראתה
אותו באותה שעה עצמה עומד בבית-הכנסת של הקברנים על-
יד הקלפי, כשהוא חבוש כובע עגלגל. אחר נשבע, כי באותו רגע
עצמו ראה אותו חבוש שטריימל בסיום של חברה ש"ס. והנה
באו אנשים ואמרו, כי הוא אומר תהילים בבית תפילתם של
שבעה קרואים, אותו לילה היו תיבוקות מפחדים מפניו ביותר,
ונשים מעוברות היו נזהרות להסתכל בו, כי מראהו היה מאו-
יים במופלג. פניו כשל ר' משה גרונים. בשעה שתיים-עשרה היה
עומד באמצע הרחוב וסביבו עוגה גדולה של בני אדם והיה
אומר לכל אחד ואחד, אם יוציא או לא יוציא שנתו, שכן היה
מבחין בצל. לא נטל שכר על כך אלא רביעית שיכר כבר היתה
מזומנת לו בכל השנה כולה. וכן היה נראה באותו לילה פעמים
הרבה בבית-החיים, באוהל הרבנים ובידו נר-יום-כיפור והיה
טובל קודם לכך ואחר כך בנחל הגדול שעל-יד בית-החיים. וכן
היה באותו לילה נורא מרווח את תכריכיו שקיבלם על אמירת
קדיש אחרי זקן עקר, שטבע בנהר ונשארו תכריכין שהכינם
לעצמו. היה משאילם פעמים הרבה לסעודה הגדולה, שבה הקב-
רן מתחפש כבר-מגן ולא נטל כל ממון, אלא דרש שיקראו גם
אותו אל הסעודה. וכן היה באותו ערב מוצא שהות לעצמו לע-
שות חבילות נייר לעפר-ארץ-ישראל שלו ועל גבם היה כותב
את המקחים. שק ארץ-ישראל שלו נתקיים בו הכתוב, שאלישע
אמרו לאותה אשה מן הנביאים שתיצוק מכדה הקטן רוב כלים
ותמכור ותשלם נשיה ואת ובניך תחיי בנותר, ואמרו חכמינו
כי אלישע כיוון דבריו אלה, שתתפרנס על-כך עד תחיית המ-
תים. וכן אירע לו לעפרו של מברך-המועדות שלנו, כי ממנו
מכרו עוד בני-בניו.

ס"ב מכיר, נמצא ר' א-ס
י"א (כ"ג) ה"ב (כ"ב)

PTXT
אסמנתא היתא

הדגים, בבית-החיים, ובסוכה עשה הושענות לנרות יום-כיפור,
בבית תיקן עפר-ארץ-ישראל בשביל אלה, שמנע מהם את
החיים באותו לילה, משום שראה את צלם בלא ראש. היה אפי-
לו מרמיזם, שיש לו עפר-ארץ-ישראל ממין המשובח. יתר-על-
כן, היה נראה בעשרה פונדקי לממכר שיכר-של-ניסן. כללו של
דבר, באשר יי"ש שם הוא, כלומר במקום שאפשר שתהא מצויה
* לגימה, היה מברך-המועדות שלנו. וכמוהו כן אשתו היתה עסו-
קה מאוד באותו לילה, כי באותו לילה היתה מסוגלת מאוד לסדר
לו לבעלה זימון של לימוד-תינוקות.
וכך היה דרכה, משנכנסה באותו לילה באחד הבתים, שהרי
באותו לילה הכל ערים כמאמר הבריות: 'אין דער נאכט פון
הושענא-רבה שלאפט ניט זשוק או 'זשאבע', [=בליל-הושענא-
רבה אין ישנים זיבל וצפרדע]. היתה אומרת במתיקות יתירה:
יום-טוב לך, קרייני, באתי בשעה נכונה לעשיית לביבות, הלוואי
וכעת חיה, ביתר בריאות ובפחות עבירות; בכל-זאת מיודעים
משכבר, הרי בשנים הקודמות הייתי נוהגת ליכנס אצלך פעמים
הרבה, ועכשיו, ברוך השם, המוח מבולבל ועסוקים כל היום
כולו ושמא תשאלי במה. הנה כראות עיניך מהנץ-החמה עד
חצות-לילה אין מניחים לנו נשימת-בינתיים, זה נכנס וזה יוצא,
זה שואל עצה וזה בא בעניין שידוך, וזה בעניין לחישה על עין-
הרע וזה אינו זו ממקומו, עד שלא נלך לשמחה. ובחיי, אנו בני-
אדם כאלה שאין אנו יכולים לומר לאו ובאמת אין אנו רוצים
להטיל שנאה בינינו ובין הבריות. אמנם, בשעה שבעלי מלמד
את התינוקות כמותו כתליין, אין הוא נותן דריסת-רגל לאדם
ומשלחו בי ורק בשעה שהתינוקות בוכים אני אומרת לו צורכו
של כל אדם ואדם והוא חוזר ללימודו. יגיעתו אין לה שיעור,
אמנם הוא בלא עין הרע בעל-פועל גדול, תלמידיו יצא להם
ברוך השם מוניטון בעיר, אולם מה מועיל, שאילו בעלי כתיק-
נו ולא שלומיאל, לא היינו צריכים לאותו לחם הקלוקל, ויכול-
נו לחיות על ליל-הושענא-רבה בלבד. כמה נחשב בעלי בעיני
כל בעל-בית שהוא שולח לו גמר-חתימה שלו לביתו והוא פטור
מכל הרהורי דאגה. והנה, באמת, באתי אצלך לברכך במזל טוב,

פג
מגן אר
האמני
הסז
30
401
הכנסת
האל

שזכית, ברוך השם, זכייה של ממש. בעלי שלחני לומר לך, כי את ובעלך תוציאו את השנה בנחת, הוא ראה את צלו ומתוכו הבחין גם את צלך ושמת הרבה, שראה אתכם וראשיכם כדיבעי. שעל כן דחק בי להביא לכם את הפתק הטוב הביתה. מסתבר מאליו, כי קרייני, למשל, שמחה הרבה וביקשה לתת לה חצי רופל וביקשה ממנה שתשב ואף הודתה לה וכיבדה אותה בייך-שורף ובמאפה-בצק. אולם גינא לא היתה נוטלת מעות והיתה אומרת: חס ושלום, בעלי ציווה עלי שלא אטול פרוטה על-כך. הרי כבר אמרתי, שאילו בעלי רצה ליטול מעות על דברים כאלה היה פטור מיגיעה של לימוד, אולם הוא אומר כי גילו לו, שאין הוא מסוגל אלא ללימודים בלבד, ואין הוא מקבל אלא תינוקות שהוא יודע, כי הם והוריהם בוודאי יוציאו את שנו-תיהם. לא עליכם, הרי הוא מוציא שלושה מתלמידיו משכבר, כי, ירחם השם, אין הם נראים לו השתא, ואין הוא רוצה כלל להנהיג חידוש בביתו, שאיזה מן הלומדים מפיו ימותו אצלו. והנה מבינה את, קרייני, אם רצונך להיות בטוחה בילדיך, אל תשהי שהיות וקחי דברים עם בעלי ויאספם כתלמידיו ותהי ברייה שלווה כל השנה כולה. בחיי, שנה אינה יום, במשך שנים-עשר חדשים אפשר שיתרחש הכול. יש שהילד מתאונן כי אח-זתו צינה, ובינתיים אפשר שתפרח נשמת האב והאם, וכך את פטורה ואת בטוחה. בעלי ביקש אפילו בעצמו ליכנס היום אצלך, דחיתיו ואמרתי לו: חדל, משוגע, הרי הלילה אין אתה כבכל הלילות, הרי נפתל אתה הלילה עם הלא טוב שלא ייזכר ולא ייפקד, וקרייני הרי מעוברת היא. חס ושלום — נענתה קרייני — הלילה איני רוצה כלל, אני עסוקה, הילדים יתפחדו, ביום טוב אם ירצה השם. ניכר שבינתיים שמעה שכנה את הד-ברים האלה ונתאוותה גם היא וביקשה מקרייני כי תבקש מגי-נא, שתבקש מר' שמעיה שירחם גם עליה ויאסוף גם את ילדה; בן יחיד הוא לה המסכן, והיא חרדה עליו יום-יום; תדע לפחות, כי היא בטוחה בו השתא. קיצורו של דבר, גינא יצאה מאותו בית בשלושה תלמידים, בלגימה טובה ובטעימה טובה, ויתירה עליהם רביעית אווז ויתירה עליהם תודה רבה; והלוך תלך

לבית אחר, ועד אור היום וזימון הלימוד מוכן ומתוקן, ור' שמעיה ואשתו כבר הלכו שם בשמיני-עצרת לברך את המועדות.

יא

ר' שמעיה מברך-המועדות בשעת שמחה

ומי שלא ראה את שמעיה הקורא-מועד בבית המשתה לא ראה רעבתן מימיו. באותו יום שחש סעודה של שמחה, לא היה נוטל פרוסה לפיו, שיבוא רעב ונרעב לאותה סעודה ויאכל בתיאבון כהלכה. כשהמזמין לסעודה היה מאחר, התרגשה רוחו והיה מטעים את תלמידיו טעם ציפורניו המחודדות, שהרי מו-הל היה. בציפורניו אלה היה מקיז דמם של הילדים הקטנים ואף של הילדים המגודלים שהיה מלמדם. תלמידיו עינם עין הכחול, וכבר ידעו בעיר, כי נער, שלחיו מצובטת ואפו וחטמו משורט, הוא מחדרו של ר' שמעיה, וזה היה סימן של בעל-פועל. אולם משראה את המזמין לסעודה, הוטב בבת אחת, שוב לא סיים את הקללה שפתח לקלל את הנער, שוב לא הוריד את הרצועה שהניף להצליף בה, ונשארה תלויה באויר כאבני הברד שנתלו באויר מעל ארץ-מצרים, בהתפלל משה כי יחדל הברד. אלא ששם נפלו אך כתום ארבעים שנה על הכנענים בארץ-ישראל בימי יהושע ופה ירדה הרצועה ברוב כובד למחרת היום. כי לא כאלהים האדם, מיד חגר את האיזור הקאמלוט, הכו-בע העגלגל שכבר היה מהוה כולו ונראה מצדו שמאל כפרווה ישנה ושחוקה. נטל כף ומזלג וסכין, כי מנהגי הימים ההם שו-נים היו ממנהגי ימינו.

היום, למשל, מצויים בסעודה של שמחה כל המכשירים — צלחות די הצורך, כוסות די הצורך, כפות ומזלגות וסכינים די הצורך, אלא המאכלות אינם מצויים די הצורך והמשקאות אינם מצויים כלל. ובימים ההם איפכא — המאכלות והמשקאות היו רב והותר ולא חסרו אלא מזלגות וסכינים, והיו משתמשים בחצי תריסר מזלגות וסכינים לעשרה מניינים, והוא הדין בכ-פות, ושעל כן מברך-המועדות שלנו נטלם עמו ותקעם למאחורי האיזור, והלך בעוד מועד וברוב שמחה אל הסעודה וכל דבר לא

עצרו בדרכו. נזדמן לו מפר, לא בירכו לשלום, אמר לו מי 'ערב טוב' לא השיב לו 'שנה טובה', אפילו אם הלך לאותה שמחה בבין הזמנים ונזדמן לו בעל-בית, שיכול היה בשתי מלים לזכות בתלמיד, לא נטפל אליו. אפילו המביא מים שתוקים או אברך מן העולם החדש המוליך את גבירתו לטיול, אי-אפשר להם שיהיו חרשים ואילמים יותר. אוי לו למי שמעז להפסיק אנשים אלה, אולם אוי ואבוי למי שרצה לעכב את ר' שמעיה בדרכו לסעודה של שמחה. נוח לעכב את השמש במרוצתה מלעכב את מברך-המועדות שלנו בדרכו זו. הרי אתה ברייה שאין בה כל דרך ארץ — היה אומר למי שעיקבו לשם שיחה — הרי רואה אתה שאין עיתותי בידי, הקצף יורד מפני ואתה רוצה לפטפט עמי, מוטב שתלך לשמוע קדושה, שהרי עוד מעט ואתה מאחר תפילת-מנחה. אולם משראה ההוא נצנוצו של נציב הכף והמזלג והסכין, הבין מיד להיכנע הוא מפליג ונסתלק ממנו, כמסתלק מעיצומה של סכנה. וכבואו אל בית-המשתה היה מיד מקים מהומה, כי יתפללו מנחה, ולפי שהיה מעשרת הראשונים ולא היה מניין שלם, היה משחיל את עצמו אל המטבח וגורר את הקפילא ולא היה מרפה ממנו עד שנפטר ממנו בלגימה, באלתית ממולאת ודג לכיס ממולא. ובשבתו אל השולחן הן לא היה יושב בראשו, ולא באמצע, אלא בקצה, שיוכל מדי פעם בפעם לשנות את מושבו, פעם אחת מצדו זה של השולחן ופעם אחת מצדו זה של השולחן, לטמטם את הקפילא, שיגיש שני חלקים, שהרי מנה אותו פעמיים. יתר-על-כן היה שם דוחק גדול, שכפו של זה נכנסה לפיו של זה ושעל-כן המגע שבינו ובין שכניו משני צדדיו היה קל וגדול ביותר, היה מסייעם הרבה לנקות את צלחותיהם וכל שלא יכול לתחוב לתוכו, היה מעבירו לתוך כיסיו. פעם אחת טעה מרוב דוחק ובלם כיס לא-לו — גלוסקאות, דגים, כופתאות, צלי, וכבר חלם סעודה טובה שלמחרת. כמעט שלא נותרה בו נשמה משנטפל לז'ופיצה שלו ולא מצא בה אותו אוצר, אולם עמד מיד על טעותו, שוודאי בלם כיסו של שכנו שישב מימינו, בא אליו במרוצה ובעוצר-נשימה וסיפר לו טעותו. אולם ההוא לאסונו לבש באותה סעודה ז'ופי-

צה שאולה וכבר החזירה בהשכמה. מברך-המועדות שלנו רץ אל ההוא בקפיצת-הדרך, אולם ההוא שלח את הז'ופיצה שלו אל החייט, שיוציא במגהץ להוט את הכתמים שהוטלו בה בשולחן-הסעודה. שמעיה שלנו לא נתעצל ואץ-רץ אל החייט, ויצא ממש מכליו כשראה את חלק נתחיו המוברחים שהם שטוחים על שולחנו של כבוד החייט והוא סועד בהם לבו מרוב נחת. סיפר לו לחייט, כי נתח שמן זה שלו הוא, שביקש ליטול את חלקו הביתה וטעה. טעות היום טעות מחר, החייט לא נתן לו אפילו כדי לקיקת עצם, פרצו שם מריבה ותיגרה, ומברך-המועדות שלנו יצא ברוב תרעומת ובצאתו אמר: חכה ברנש, סופך תיפול בידי בליל-הושענא-רבה.

ועכשיו, קוראתי היקרה, עוד מלים אחדות על ערבי שבתותיו וערבי מועדיו ואחרי-כן על ברכת-המועדות האחרונה שלו וחסל.

יב

ערבי שבתותיו וערבי מועדיו

ערב שבת, אחרי חצות יום, כשיצא מבית-המרחץ היה נח כמה שעות על גבי הספסל הארוך שבחצר בית-הכנסת, היה מחליק זקנקנו ונהנה הרבה מעצמו. הוא ישב וכל העם עברו לפניו כבני מרון — היה מתבונן בכל אחד ואחד כדרך שרועה או טבח מתבונן בבני הצאן העוברים על פניו בשביל צר, כדרך שנוהגים שם בכפר מרון; כשם שההוא היה מתבונן, מי השמנה שבהם והיה אוחו בה וממשמש בה בעברה על פניו, כך היה מברך-המועדות שלנו נטפל למי שניתן לזכות מידו בחצי קדרה שיכר-של-ניסן או ברביעית מי-דבש. על הרוב היה זה אלמן חדש או סתם פשוט-עם, שמעמדו אינו רע ונעשה מאנשי בית-הכנסת ונתן עינו בגבאות, או חתן טרוזן הרוצה להיות תקיף בעיני חמיו וחמותו, ששמעיה הוא מבאי-ביתם. סחורות כאלה לא חסר היה מעולם, ובכל יום שישי היה נלכד ברשתו אחר, כי לינווא עיר גדולה היא שאין איש מכיר את רעהו. ואחר-כך, כשהיה מבוסס כהוגן, היה עומד וקובץ על יד לתוך מטפחת. בערב פסח היה בכור וראו אותו בכמה פדיוני הבן. אחרי חצות-

יום היה נטרד לטלטל חביות יין ומצה שמורה לנגידים עשירים ולצדקנים יראים, והכול לא בחינם. בכל שמחה היה כוהן והיה מברך ברכת המוציא לפני הכול ובערב פסח היה נוטל חלה של מצה בכל הבתים, אולם בבוקרו של יום-טוב היה משמש לוי, כי היטיב לצקת מים. ערב סוכות היה מתרוצץ כגולן ממש ברחובות ולולבים בידו והיה מלא כל הבתים. ועתה אספר על ברכת-המועדות האחרונה שלו.

יג

ברכת-המועדות האחרונה שלו

בימים ההם חי אצלנו בלינווא אדם מסויים שנקרא אורצ'יק הכיפה החכמה. ולא נקרא כך, אלא משום שהיה בחור פיקח מאוד, אולם איש הגון למדי. אף היה יודע-ספר כהלכה ופעמים היה גם לומד, ועם-זאת לא חסר שונאים. תכונה היתה בו לומר לו לאדם את האמת פנים אל פנים. ובאמת מידה היא שאין לה סליחה, כי קל לו לאדם לעמוד בעלילת-כזב מלעמוד באמת. ואף נוהג היה לומר את האמת דרך צחות, והיה שנוא על כך, ושעל כן ניתן לו הכינוי כיפה חכמה. לא היה עשיר וחיוו בשקט ובשלווה, כי היה לו כדי פרנסתו והמסתפק במועט הוא פעמים עשיר מבעל אוצרות, ממי שיש לו הרבה ומוסיף ותובע מנה ורוצה מאתיים.

מאמר מורגל בפי הבריות, כי מי שמגפיו שלימים אפשר שיהא מדמה כי כל העולם מרופד עור, ומי שצריך מעט ויש לו כמידת צורכו, אפשר שיהא מדמה, כי כל העולם הוא שלו, אולם אין הוא משתמש אלא כמידת צורכו. ויהי בהיותו בן ארבעים שנה שיחק לו מזלו הטוב, לא, שיחק לו מזלו הרע, שזכה בהגרלת וורשה, שהיתה מותרת בארץ-סוריא, ארבעים אלף דינר. והנה תשאל, קוראתי, האם זכייה בארבעים אלף דינר מזל רע הוא. כן, אשיב לך, כי אנו יהודי סוריא ואולי גם אחרים אין אנו יכולים לעכל אפילו אלף דינר, כשם שאין אנו יכולים לעכל אכילה שלימה ביותר. זוכה מי בינינו באלף רובל, הרי הוא מוציאם מיד למרגליות וברקות

ומיני משי; זוכה הוא בסכום מרובה יותר, הריהו מוציא לשידוכים גדולים ופעמים אפילו לקלויו. הוצאתו עולה עד מהרה על הכנסתו. מיד הוא משליך את פרנסתו הראשונה, כפי שתיארנו במעשה חיצקל לבדו, ומקץ עשר או שתיים-עשרה שנה מתברר החשבון, וסופו של הגביר החדש שלנו — נגיד-קבצן, כלומר מחוסר פרנסה שקיבתו מקולקלת. והוא הדין באותו אורצ'יק, פרנסתו היתה על בית-חרושת מועט לסבון, וחיוו בשלווה וביושר, אולם משזכה בממון, התענו הוא ואשתו ארבעים תעניות, שהם וכל העולם ישכחו אותו בית-חרושת ארור, ונעשה קצין-נגיד ואחר-כך גביר ואחר-אחר-כך אביון.

אולם, קוראתי היקרה, הפלגתי בדיבורי והריני חוזר לסיפור המעשה שלנו. אותו אורצ'יק, משזכה בממון, קנה חצר גדולה ועשה בה משכנתא, משמע שהתולעת העתידה לכרסם את התפוח כבר היתה חבויה בניצתו. מובן מאליו, כי אורצ'יק ייפה את חצרו וביום א' דשבועות עשה חנוכת-בית כהלכה; בגדול הט-רקלינאות נערכו שולחנות במאכלות היפים ובמשקאות היקרים שבעולם, כמלוא כוח המדמה, ונקראו החשובים מאנשי לינווא. שלושה ימים לפני שבועות כבר המתה העיר כולה והנקראים נדברו ביניהם באיזו שעה יילכו אצלו, אם למניין הראשון, או אחרי המניין השני, דיינו, שהפליגו כל-כך בדיבורים, שר' שמעיה מברך-המועדות שלנו נתאווה ביותר לאותו צלי וגמר בלבו, שאפילו יצטרך לוותר על שלושים ברכות-מועדות הרי כדאי לו לפסוח על כל הבתים בחג שבועות זה, ובלבד שיהיה בחנוכת ביתו של אורצ'יק. ובאמת, טעמו ונימוקו עמו, ראשית, ממילא נוהג היה ליכנס אצלו ביום-טוב, שכן היתה שייכות-מה בין אשתו הראשונה ששילח אותה ובינו; שנית הרי הוא ואור-צ'יק התפללו באותה קלויו עצמה. בכל אלה היה נבוך בדעתו, שלא ידע אם אותה חגיגה תהא חשובה כשמחה, הרי לא יאה לו שיילך לא-קרוא, או שתהא חשובה לו כברכת-מועדות בעלמא, וכך שקל שעה ראויה בדעתו, עד שפסק בלבו, כי הפעם יימנה עם כלי קודש של הקלויו, לאמור יילך עם החון והמגיד והדרשן והבעל-קורא והשמש. משום-כך לא התפלל בשבועות ותיקין.

שהרי החזן יתפלל במניין השני ; שנית, אם יתפלל ותיקין הרי ירצה לברך מועדות, ילגום לגימה ויטעם טעימה, והתיאבון שוב לא יהיה כפי שמצריכתו שמחה, שהיה מרעיב את עצמו כל היום כולו. קיצורו של דבר, התפלל במניין השני כאחד עם החזן. אורצ'יק התפלל במניין הראשון, ובני העיר נהרו אליו מיד אחרי תפילת ותיקין, כי מי לך אדם שאינו הולך לחנוכת הבית, ואמנם לא חסר בה אלא הרב, כי לינווא לא היה לה רב בימים ההם. דיינו, שהתפילה נראתה לו לר' שמעיה שלנו כאילו נמשכה מנצח עד נצח.

אחרי התפילה רגז הרבה על החזן שהאריך כל-כך, ואמר לו, כי רצונו לילך עמו אל אורצ'יק לברכת-מועדות. החזן שהקפיד משהו על כבודו אמר לו : לדעתי אין זה יאה, שהרי לא קרא לנו כדרך שקרא לאחרים. צא וראה, יחסן — נענה ר' שמעיה — מי קורא לחזן, לשמש, לבעל-קורא ; אין דבר, סמוך עלי ונלך. החזן התרצה לו, ובייחוד שגם אחרים השיאו אותו לכך, ור' שמעיה הוסיף : אם לא נלך, אפשר ונטיל שנאה ומי רוצה בשנא-את-חינם. ויתפקדו כולם כאיש אחד החזן, השמש, הדרשן, הבעל-קורא וקורא-המועד בראשם, ונתגררו אל אורצ'יק הכיפה החכמה שלנו, שהיו מאוסים עליו, כל-שכן מברך-המועדות. בדרכם דיברו על כל אותם הדברים הטובים המזומנים להם. פלוני אמר שלא שתה מאודו יין-פטלים, ואלמוני אמר שלא אכל מעודו בשר משומר, ומברך-המועדות אמר : מה לי כל השמועות, אומרים שהזלילה שם שפעי-שפעים, ונפליא לעשות, אולם אל-נא תהיו שלומיאלים ותזדרזו בדרככם, כלום אין אתם רואים מה קהל נוהרים אליו. אכן אורצ'יק שלנו זכיה זכה. הלכו וגם באו, כנופית הזללנים שלנו באו בשלום לביתו של אורצ'יק שלנו. לא לעט-בשרים לתאר את התענוגות את השמחות והתענוגות שירדו עליו על מברך-המועדות משראה את המאכלות והמשקאות הנאים הערוכים על גבי השולחנות שבאולם, עינו לא ראתה כזאת ואוזנו לא שמעה כזאת מעודו. וינח ידו על בטנו ואמר שישו בני מעי, הנה הנה תתענגו על מה שלא התענגתם עליו מעודכם, ובזיזה אחת כבר עשוי היה להיות באולם וכבר

עשוי היה לנער רוב צלחות, אלא שנתקיים בו הכתוב : הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל, כי משהבחין אורצ'יק באותה כנופיה, ובפרט במברך-המועדות, רץ לקראתם בפנים שמחות ונפל על צווארו של כל אחד ואחד לאמור : הנה ידידים טובים הבאים לא-קרואים, באמת נהגתם כמנהג חכמים, שאילולא כן הייתם מטילים שנאה, ודאי שאנו מכרים מכבר, ואילו כל השאר הם מכרים מקרוב באו, ורצוני להשתעשע עמכם כאורח אחים, שעל כן אבקשכם, שתשבו פה שעה קטנה בפרוודור ותמתינו קצת עד שיתהפכו הגלגלים והחבריא הלבנה, השקצים הצעירים, יילכו להם ואחר כך נשמח פנים אל פנים. אפילו זיוו של יום סיון אי-אפשר לו שיזדכך כדרך שנזדככו פניו של מברך-המועדות שלנו לשמע דברי אורצ'יק, בעל המאכלות האלה והמטע-מים האלה, ועיניו הביטו אל האולם. כל כוסית, כל בן-בבוק, כל מאכל השתקף בנפשו של ר' שמעיה שלנו והיה כולו תהייה, כיצד האורחים שם נעצרים מבלבוע הכול בבת אחת. יצא אורח, הוקל לבו, אולם משראה אורח נכנס, היה כולו תרעומת, והיה מוכן לדוקרו.

קיצורו של דבר, הם ישבו שם ברוב צרות משעה אחת-עשרה עד שתיים-עשרה ומחצה, על לב ריק, וכל שעבר על פניהם היה שואל בצחוק, על שום-מה אין הם נכנסים אל האולם, ואורצ'יק עצמו ניגש אליהם מדי פעם לפעם ואומר : מה אעשה בהם, אין לדבר סוף, אולם האריכו רוחכם, מה אפשר לעשות, עוד חצי שעה. ומברך-המועדות השיב : מה אפשר לעשות, הארכנו כל כך לחכות, נחכה עוד מעט. ובינתיים ר' שמעיה שלנו השמנונית מנטפת מפיו וכל רגע לו כשעה, בקיצור, בשעה אחת בערך שכך מעט ההמון, ואורצ'יק שלנו יצא אל אחוזה-הבולמוס המיס-כנים שלנו ואמר להם : ברוך השם, כבר נפטרתי מן החברה ועתה אני שלכם. ועתה אורצ'יק שלנו קרא בקול למשרת שלו : הרצקי, הבא את המפתחות. הרצקי הגיש לו צרור מפתחות, ואורצ'יק אמר : האזינו, קודם-כול עלי להראותכם במה זיכני הבורא, אראה לכם את חצרי, את כל האולמות. מהיכא תיתי, ירוו ידידי הטובים נחת גם הם. כך הוליך אותם לחצר.

מברך המועדות שלנו ירד, ופניו— אפילו פני מת הנטמן בקרקע אינם רעים משל כמותם. כי לבו ניבא לו, שלא יחזור לעלות. אורצ'יק הראה להם את כל האורות, את כל המחסנים, ואמר להם, מה הכנסתו של כל בית ובית ושל כל חדר וחדר, ואחר-כך התחיל להוליכם באולמות העליונים. אמר להם: את בתי-מגורי כבר ראיתם, ועתה אראכם את עליותי ותראו איך הם מכוסים פחים. גרר אותם אל עליות, והנה ידענו שדרכה של עליה שיש בה סמוכות, כלומר כל קורה וקורה יש בה סדק באלכסון, ואדם מגודל המהלך שם חייב בכפיפות וגחיינות. אורצ'יק שלנו יהודי נמוך היה והלך למישרים, אולם מברך-המועדות שלנו ובני כנופייתו גבוהים היו וחייבים היו בכפיפה מחומשת. אורצ'יק השהה אותם שם שעה נאה והסבירם, באיזו תחבולות יעשה פה סוכה, אף סיפר להם, באיזה חכמות בנה את החצר, וחמישתם עומדים, בעוונות, צמאים וכמהים, כפופים ושפופים, עיניהם לא רואות ואוזניהם לא שומעות.

עתה שוב לא יכול שמעיה שלנו להתאפק ואמר: בחיי, ר' אורצ'יק, הרי ידעת שהשעה שוב אינה מוקדמת כלל, והסעודות שלנו תל האשפה יפה להם. אורצ'יק הוציא בחופזה את שעונו וצעק: השעה שתיים וחצי, ולוואי והקללות והאיחולים שנשיכם תאחלנה לי, תטבענה במעמקי ים, ובכן אחוס על דרככם, אקצר את הליכתכם, ותרדו מיד. אמר ועשה, פתח להם פשפש לרחוב, הוציאם, ואמר להם תודה. אפילו המן, לאחר התשפוכת החביבה שירדה עליו מידי בתו, לא היה חן מראהו כחן מראהם עתה. כלי-הקודש רגזו לו לשמעיה שהסיתם לכך. מאמר הבריות כמותו כמושכל— אמר המגיד— קוראים לו לאותו ברנש כיפה חכמה ולא בכדי. שמעיה רגז על אורצ'יק, שהחמיץ לו שלושים ברכות-המועדות, וזו לו הפעם הראשונה שיצא שוקק וצמא ביום טוב. כוחו עזבו ואחזו השבץ וחי עוד כמה שנים כבעל מום. היו רואים אותו יושב בחצר בית-הכנסת וקובץ במטפחת על יד. כמאמר חכמינו כי המקבל צדקה ואינו צריך לה, אינו יוצא מן העולם עד שהוא צריך לה באמת. כי רכושו גנבה אשתו וברחה.

הנה, קוראתי היקרה, סיפרתי לך מעשה צחוק, אך לא לשם צחוק בלבד. תוכלי בו למצוא גם הרבה דברים מועילים, תוכלי ללמוד ממנו, איך נרחיק את עצמנו מפשיטת-יד, מלהייטות בולמוס, איך נגדל את בנינו לתועלת העולם, שלא להאמין בהבלים, איך לנהוג בממון, שכן סדר ממון גדול מריוח ממון. שוטה נוטל פתק וזוכה בממון, קונה סחורה והיא מתייקרת, כל אלה צריכים חכמה מעט. אולם שימוש טוב בממון צריך שכל גדול. לעת עתה רוב העולם קונים בממונם שונאים וחולי בלבד. ויותר מכל אלה ניתן ללמוד, מה היו פני העולם הישן, אין אני חושב, כי כולו לעג. סיפור כזה קרוי ביקורת ופעולתו יתירה על כל מוסר שבעולם כי אין לך מי שירצה שילעגו עליו, הוא מתקן עצמו, שכן כל איזולת ואיזולת ניתן לה כינוי גנאי שלה, את זה מכנים חיצקל-לבדו, את זה יעקל'ה גולדשלגר, את זה מברך-המועדות, והיי שלום.

[שמעיה גוט יום טוב ביטער, וארשה 1860]

ה' 1860 = ס' 1100 מ' 1860 - 1100 = 1860
 אורצ'יק
 אורצ'יק

בְּרוּסְקָה הַשׁוֹמֵר

א

מוטב שכל אדם יתחתן עם דומיו

אין לך בעולם ברייה, כל-שכן אומה, שלא יהיו בה קצת חסרו-
נות, ואף אנו היהודים אין אנו יוצאים מכלל זה. כי גם אנו
קצת חסרונות בנו הצריכים תיקון אמנם לא חסרונות-יסוד,
אך הם מזיקים אותנו הרבה בעיקר-החיים. המזיק שבהם הוא
מנהגנו הרע בענייני-שידוכים, כי כל אחד ואחד רוצה להתחתן
עם גדול ממנו, וסופו-של-דבר מתרוששים בשל-כך, מתעלמים
מן הקרן; כלומר משום ייחוסם של החתן או של הכלה, או משום
עשירותם, נראה הכול כהלכה, ואפילו החתן לא-יוצא והכלה
שלומיאליה, או ברייה גסה, שאינם יפים זה לזה, ולבותיהם
אינם עשויים שיתקשרו כהלכה, כמשל משי וחבל עבה, וחייהם
אומללים עד אחריתם.

ואילו עצת-חכמינו היא בהיפך מהופך, הם אומרים: נחות
דרגא ונסיב איתתא, כלומר שא אשה שמדרגתה פחותה משלך.
שהרי כל אדם ודאי שהוא רואה עצמו מעולה בדרגה מכפי שהוא
באמת, שעל-כן אם יתחתן עם פחות בדרגה מכפי שהוא רואה
עצמו, יהא מעמדם שווה, וכדי להסבירך, קוראתי היקרה, דברי
אלה, אביא פה לפניך אילו סיפורים נאים משמו של המגיד
מדובנא שהיה נעזר בהם, לפרקים קרובים, כמשלים בדרשותיו,
ועדיין לא נדפסו בשום מקום, והם יפים מאוד לענייננו. [כי הוא
עצמו, יהא מעמדם שווה, וכדי להסבירך, קוראתי היקרה, דברי
לו משום כך בלבד שהיתה מיוחסת גדולה לעומתו. מוצאה היה
מגדולי-רבנים ומוצאו מרבני-עיירות בלבד, ומשום כך בלבד
כבר נראה להם כהוגן שהיא מגובנת, חרשית, סומית, צולעת
מעט, זקורת-חוטם, ויתר-על-כן היתה מירשעת, צייקנית, היתה

= האם ה' ע' כ' ר'

תנין מנין

דאדא

מקור מוסמק אל גמ

ב' כ' ס'

181 האים, סל ס' ח' י' מ' א' ל' א' ל' ה' י' א' ו'

מקללתו תמיד ומגדפתו, ומכנה אותו חייטוט, אוד עשן, וכינויי-גנאי נאים כאלה. כי לשונה שנונה היתה, ביתר דיוק: פיה רע היה, פי אשת-שוק, מוכרת-דגים או בעלת-אטליו. והוא היה נושא זאת בסבלנות מופלגת, (כדרך שסוקראטס האלוהי נשא מאשתו כסאנטיפה המפורסמת בעולם) פעם אחת בלבד יצא מגדר-סבלנותו, משום שגידפתו ביותר בפני עדת-אדם שלימה, נענה ואמר: 'רע! טעיתי בייחוסך'. 'מה? — נענתה ברוב קצף כחיה זועמת — עוד ייחוסו קטן בעיניך? מי אתה ומי אני. אתה מוצאך מבעלי-דרשנים נואלים ואני מוצאי מגאוני-עולם'. פתחה ומנתה ייחוסה, שידעתו על פיה כיהודי תפילת אשרי, ולא התעצלה לפרוש שמותיהם של עשרת קרוביה, שהיו לפנים כולם רבנים בקהילות גדולות. 'ואף-על-פי-כן מעט מדי — אמר — עוד חסר הרב האחד-עשר במשפחתך; אור-אז היית אשה טובה בעיני'. 'ובעשרה לא די' — הוסיפה ושאלה ברוב ארס. 'אין את מבינה כוונתי — ענה לה — ועל כן אזרי-נא כוח והחרישי רגע ואסבירך'. 'רגע אוכל להתאפק — ענתה — ולא יותר. כי הרגע שלך מאריך גם הוא את הרוח עד-אימה, אולם מה אין עושים לשם ייחוס-אבות. על-כן אשמע על שום מה חסר ייחוסו עוד רב קרוב. על כל שונא ציון, מה פחת הוא במשפחה?'

'דעי אשתי' — אמר — 'כי חכמינו אומרים: ארבעים יום קודם יצירת הוולד בת-קול יוצאת ומכרזת בת פלוני לפלוני, והוא הדין מן הסתם גם בלידתו. הרעים הדבר את אביך זכרונו לברכה שכבר היה עם המתים, שהרי את גדולה ממני בשנים, ופתח וצווח: "מה פירוש בתי תינשא לבנו של שנוורר, אי אפשר". "החרש, רבי — נענה המלאך — יהא בה חסרון גדול, היא תזכה אל-נכון בגבנון". מששמע זאת הרכין את חוטמו ונשתתק. כסבור היה המלאך, שכבר יצא ידי חובה. אולם לא יצאה שעה גדולה והגיח אב זקן רב ופתח וצעק מתחילה: "וגבנון כפול עשר — אמר ברוב קצפו — לא ארשה בשום פנים ואופן". "החרש, רבי — נענה המלאך — היא תהיה גם חרשית". "הה, חרשית — אמר — שאני". והסתלק לו כחתולה הצידה. אולם המלאך לא נחלק עדיין, משנפטר משני הרבנים, שכן עד מהרה

✱

מיתוס
היחוס

נענה אב זקן שהיה יותר גאון משניהם ומיחה בידו: "אה, נכדתי יחידתי, תהא לה גיבנית ותהא לה חרשית, ובכל-זאת לא אניח בשום אופן, שתהא אשה לבנו של שנוורר". "אולם היא תהיה גם סומית" — נענה המלאך והשתיק גם אותו. וכן בדרכים כאלה השתיק את כל עשרת קרוביה הרבנים שהפריעו באותו שידוך, לכבודו של כל אחד ואחד מהם זיכה אותך במום אחר, כי יש לך, ברוך השם, עשרה מומים, ואין לך אלא פיד. ואילו נמצא עוד קרוב אחד-עשר והוא רב, כבר היה המלאך חייב לאלמך, והיית הטובה שבכל נשי העולם.

איש מפורסם זה, שהיה מעולה מעל הבולבוס שלו (הכוונה למין אשה שהיא יחסנית גדולה והיא עצמה ראויה לכפרות, שכן הבולבוס לאמיתו חבוי באדמה ובחוץ אך הגבעולים היפים יפים הם לשטן) בא אליו פעם אחת איש הדיוט שזכה ונתעשר, וביקש מעמו שיתערב לטובת שידוך שבינו ובין איש מכובד בדובנא, והבטיח לו שכר טוב. 'ידידי אהובי' — השיב לו — 'חביבה עלי פרוטתך, אולם אתה גופך חביב עלי ממנה; כידיד טוב, הריני משיאך עצה, שלא תרצה בכך, שכן לא תגרום כל טובה לעצמך, כל-שכן לבנך. ואם לא תרצה לשמוע בקולי, שמע בקול חכם ממני; כוונתי לבן-סירא האומר, כי המתחתן עם אדם גדול ממנו מרכיב על עצמו אדונים כמספר בני משפחתו. ואם לא דיך באותו מאמר חכם, אביא לך משל שכבר יעלה אותך על דרך הישר, מה שחכמינו אומרים בכמה וכמה דוכתי: משיאים לו עצה טובה כלך אצל שכמותך, שפעולתו של משל גדולה לפעמים מפעולתה של עצה מחוכמת.

איסופוס מספר במשליו מעשה בעכבר ששלמו שלום, והיתה לו בת יחידה להשיאה וביקש להשתדך ולא רצה להשתדך אלא עם השמש בלבד, ושלח אליה שדכן. אולם השמש כרוב יופיה רוב חכמתה, ושאלה מפי השדכן, על שום-מה הוא רוצה דווקא עמדי. על שום שאת מאירה את כל העולם כולו, ומה טוב ממך. השיבה לו: תגידי לו, כי אם הוא רוצה להשתדך עמי, משום שאני מאירה את כל העולם כולו, ואני לסברתו גדולה-היצורים בעולמו של הבורא ואין למעלה ממני, דע כי יש בעולם מי

עם סיפוי עזי אהור

1. ב"ד אלקניא
2. ב"ד א' ג'ו ה'מג'ו
3. המג'ו א'ו אלו הביאם
4. המג'ו א'ו אלו הביאם
5. המג'ו א'ו אלו הביאם

שכוחו גדול מכוחי, וזה הוא הענן, כי הוא חופה עלי כמה וכמה פעמים ומאפיל עלי כרצונו. שמע זאת השדכן, הציע לפני העכבר, כי ישתדך עם הענן. נראה הדבר בעיני העכבר ושלחו אל הענן, אולם הענן הוכיח לו לשדכן, כי גם הוא אינו גדול-היצורים, שכן שולט בו הרוח. שעל-כן שלחו העכבר אל הרוח, ואילו הרוח הוכיח לו גם הוא, כי יש בעולם מי ששולט בו וזו החומה הגבוהה, כי היא עוצרתו במרוצתו. לפיכך שלח העכבר את השדכן אל החומה, ואילו החומה הוכיחתו, כי גם היא אינה גדולת-היצורים, כי יש עוד דבר ששליטתו מוטלת עליה, וזהו העכבר החותר תחת יסודותיה עד שהיא מתמוטטת לכרחה. סופו של דבר, שהעכבר נאלץ להשתדך עם שכמותו. וכן, הטוב שבידידי, תלמד לקח מפי המשל המחוכם הזה ותשתדך עם שכמותך; הדברים אלה נראו ביותר בעיני האיש שעלה לגדולה ועושר, הודה לו על עצתו, וביקש את הדומה לו, ולא ניהם על זאת כל ימי חייו.

וכן השיא עצה לאיש נכבד שביקש להשתדך עם איש שפל ביותר משום העשירות בלבד. אל נא תעשה זאת — אמר לו אותו חכם — הממון אינו אלא סיפרת אפס שאינה עשויה להגדיל אלא את הסיפרה שלפניה אך לא את האפס שלפניה, כלומר הממון עשוי להגדיל אדם הדיוט אם הוא אדם בעצמו, כלומר אם הוא בן-תורה, בעל מידות, איש אציל, אך לא אם הוא עצמו בור, בזוי, כילי ויתר-על-כן אדם פשוט. ומי שמשת-דך עם שכזה, יותר משהוא מעלה אותו הוא משפיל את עצמו, כי כדרך הטבע הוא, שהשחיתות כוחה גדול יותר לסאב את רוממותו של מי שהיא מתחברת אליו, מכוחה של הרוממות להבהיק את שחיתותו. וזו כוונת שלמה המלך עליו השלום שאמר בקהלת: יקר מכבוד ומחכמה סכלות מעט, לאמור משהו טיפ-שות מכריע את הכבוד הגדול ביותר ואת החכמה הגדולה ביותר, משל למישהו מכובד גדול וחכם גדול, הקטנה שבמעשי שטותו מעלבתו.

ומשנתגלגל הדיבור על אותו עניין חייבני בתורת מגיד לבאר לכם דברי המדרש בפרשת חיי שרה, הנוגעים בענייננו עתה.

המדרש אומר שם, כי כשציווה אברהם לעבדו אליעזר לקחת אשה ליצחק, רצה אליעזר שיקח את בתו לכלה, ואברהם שהר-גיש בכך אמר לו: אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך, פירוש: אתה מזרע כנען שנתקלל על-ידי נוח, ואני מזרע שם שנתברך מידי נוח, ואין ארור עשוי שיתדבק בברוך, וקושיה היא, שהרי אברהם הוצרך למימר איפכא, שברוך אינו עשוי שיתדבק בארור, שעל-פי דרך הטבע צריך שהמניעה תהיה מצד הברוך? והנה קושיה זו אתרצה לפניך כמעשה שהיה בעיר מולדתי ונתפשט פירסומו בעולם כולו, והיא יפה לענייננו עתה לפנים, כלומר כד הווינא טליא. היה שם איש מסוים ר' אפרים צורטלס, היה זה יהודי מופלג, מיוחס, דעתן, בעל מידות גדולות, בעל צדקה, ומשופע הרבה בפרנסה, יתירה מזו עוסק בצרכי ציבור באמונה, והיה גם חשוב גדול בעיר, ולא היו עושים בלעדיו כחוט-השערה. לבד אלה היה בעל נאמנות גדול והיו משלשין בידו נדוניות, ממונות קהל, ולפי שהיה חכם גדול היה ראש המדברים בכל אסיפה; קיצורו של דבר, הוא היה גאוותה של עירנו, שערי הסביבה התקנאו בנו על שיש לנו אדם חשוב כזה בעירנו, הנוהג בה סדר טוב כפרנס הגון.

אותו ר' אפרים היה לו בן-זקונים להשיאו, בחורוץ נאה כבן שבע-עשרה, תלמודו בידו, בקי בכתיבה והולך בדרך הישר. האב ביקש לתת לו אלפיים זהוב נדן ומזונות-עולמים, וכמובן שקרן כזאת היתה חתיכת סחורה טובה לשדכנים והיו משכימים לפתחו ומשתערים אל שולחנו, ומציעים שידוכים, שידוך טוב מחברו. וכל אלה לא נראו לו לר' אפרים, שרצה בקערת הרקיע, שהרי גם הוא לא היה אלא בשר ודם, והחשיב את עצמו יותר מכפי שהיה. שידוך פלוני לא נראה לו בו הייחוס, שידוך אלמוני נראה לו ממונו מועט, שידוך שלישי נראתה לו הכלה זחוחה מעט, שידוך רביעי לא נראה לו מה שהוזג נתבקש להיות סמוך על שולחנם של המחותרים שישבו במקום שלא היה מקום תורה. וכך התגדל והוסיף והתגדל עד שנתמאס על השדכנים ועקפוהו והוקירו רגלם מביתו, ולא נראו לעיניו למעלה משנה. ועל שום כך היתה אשתו מקצרת ימיו. סופו של דבר יהיה — פתחה

*

+

comic flow

פדאד

ואמרה לו בדממת הלילה באין איש בבית — שתהא בורר ובורר עד שתשתדך עם בלן, 'עם בלן — היה משיב לה ביוהרה — שונאינו לא יזכו לכך, 'ואם לא עם בלן — היתה משיבה לו — תשתדך עם מי שדרגתו נחותה משלו, תשתדך עם בורוסקה השומר. כי בברנותך ודאי סופה רע'. וסופה של אותה תשובה נתמלא, כאילו נבואה נזרקה בה, ומכוח סיבה רחוקה שיש ללמוד ולראות ממנה, שהיחסן לא יתיימר בייחוסו והחכם בחוכמתו והעשיר בעושרו, כאשר אספר לך הכול אל נכון.

בימים ההם נמצא באמת בעירנו שומר-לילה שנקרא בורוסקה, איש בעל ערמומית כהלכה, גברתן, שתיין כדיבעי והדיוט גדול, ויתר על אלה אף יהודי פגום. לפרקים רחוקים נראה מצטרף למניין, כל-שכן שלא נראה עולה לתורה, אין יודע אם משום שלא ידע או משום שלא החשיב את זאת, או משום שני הטעמים כאחת. הוא ישב מאחורי העיר בביתו הקטן שלו, ואף היו לו גן וכמה פרות, וחי חיי-איכר. כל יהדותו במה שהיה בא לברך ברכת-יום-טוב בבתי כל לקוחותיו והיה מתחפש בשמחת-תורה בשעת ההקפות. מעלתו היחידה היתה שהיה אדם ישר, והיה מקיים את אומנותו באמונה והחנוונים דעתם נחה ממנו ביותר. משפחתו — אשה, בת יחידה חתיכת סחורה בריאה, וזוג כלבים שהיה מסובב עמהם את החנויות. הוא חי לו במנוחה יתירה ובעושר משך שנים, עד בוא יום שבו נהפך ראשו למטה ורגליו למעלה, שכן נפלו בו תמורות גדולות שגזלו בריאותו ומנוחתו ולימים גם את פתו.

היה זה ביום שנפלה לידו ירושה כפליים מאה אלף דינר מאחיו, שניטלטל בילדותו עם יהודי אמשטרדם, תגרי צרורות שהיו באים מדי פעם בפעם ליריד בזלווא. בהמשך הימים נעשה רוכל, אחר כך חנווני, ואחר כך סוחר גדול ועשיר אדיר. נפטר לעולמו בלא אשה ובלא בנים וציווה, מלבד ענייני צדקות, כפליים מאה אלף דינר לאחיו. מובן, שכל העיר כולה היתה כמרקחה ודיברו בזה במרחץ ובטחנה ובהקדש, החנוונים היו מהלכים כאילו ניטלו ראשיהם, שכבר הבינו, כי שוב לא ירצה להיות שומר, והיו מצטערים הרבה, שכן היה שומר-לילה זרית.

לכל
מבט
4100

BBrucke

#

zdve

כי כל ימי שמירתו לא היתה בחנויותיהם אפילו גניבה אחת. וכאשר יגורו כן היה, כי עד-מהרה נסתלק משמירת-לילה ובא תחתיו אחר, וכבר בשבוע הראשון נידלדלו החנוונים. והוא קנה עד-מהרה בית נאה והתחיל לחיות חיי גביר, הלביש את עצמו ואת אשתו ואת בתו ברוב עושר, ונהג גם מנהג יפה בין הבריות, שזכר לו מקום נאה בבית-הכנסת הגדול, ציווה לכתוב ספר-תורה והכניסו בהמון חוגג.

הירושה הזאת באה לידו בסמוך לאחר סוכות, ועד שלא יצא החורף כבר היה איש נכבד בעירו, עד שבראשון לפסח כבר באו אצלו הרבה מגדולי-העיר לברכו לרגל. קצתם כבר הוכיחו לו, שהם קרובים רחוקים לו, וכך קיימו מדרש קוהלת על הפסוק: עד ינתק חבל הכסף — זו שלשלת היוחסין, כלומר הכסף עושה את האדם מיוחס. אולם אותו בעל-ערמומית הלעיג עליהם יפה-יפה, כי משנכנסו לביתו, הקבילם בפנים נאות והכניסם בקיטון מועט וחשוך ובו חלונות קטנים מסורגים סורגי-ברזל, ושלא היה בו אלא ארגז מרותק בברגים וביקש מהם שיישבו על גבי ספסל פשוט מדירתו הישנה, וכששאלו לו, מה ראה להביאם הנה, השיב כבעל-ערמומית: 'הבינונו-נא, הרי לא באתם לברכני לרגל אלא משום הממון שקיבלתי, כי עד שלא קיבלתי את ירושתי אפילו אחד מכם לא תקע את חוטמו לתוך ביתי, שעל כן הבאתיכם אל החדר, שהממון מונח בו, כלומר אל מה שלכבודו באתם'.

כל ימי חול-המועד פסח רחשו ובחשו בביתו שדכנים והציעו לפניו שידוכים, שהיה בהם בנותן טעם ההספד שיקשרו עליו אחרי מאה שנה, כלומר לא היה בהם טעם ולא היה בהם ריח, שעל כן סילקם מעליו, וביקשם שלא יוסיפו לבוא אליו בשידוך כים כאלה. מלבד אחד שעיקב בידו, והוא ר' הרצל קריינס שדכן-מדינה שביקש ממנו, כי ייכנס אצל ר' אפרים ויציע לו שישתדך עמו. השדכן נתבהל לשמע ההצעה הזאת ואמר לו את האמת, שאין בו עזות לדבר נכבדות כאלה, שודאי שר' אפרים יראה לו את הפתח, ואולי אפילו יפנו שוק על ירך. 'אמנם אני אפילו מבין את זאת — השיב מי שהיה בורוסקה, כי עכשיו

PTXT

כבר נקרא ר' ברוך — יודע אני, כי יהיו לך שם בזיונות, אך שדכן חייב להיות מרוצה מכל, ובפרט שאין אני מבקש ממך הליכת חנינם, כבר אתה מקבל מידי שלושה דינרים, ולך ושדך. אלא שלא תרמה אותי, ותספר לי את תשובתו כדקדוקה'.

מה אין אדם עושה על שום ממון; על שום ממון הוא מבריה את הגבול, על שום ממון הוא נעשה מרגל, על שום ממון הוא מהלך על גבי חבל, דהיינו מעמיד את חייו בסכנה, כל-שכן עושה את כבודו הבל. ור' הרצל קריינס שלנו אף הוא אינו אלא בשר ודם, שלושה דינרים בימים ההם חשובים היו ברייסיין כנדוניה, יתר-על-כן לגימה הגונה וטעימה הגונה מן מוקדם של תנאים. נטל שלושת הדינרים והלך אצל ר' אפרים שעיינו כלו לראות שדכן. קיבל אותו ברוב ידידות, וביקשו שישב, ואשתו הגישה לשולחן יין-שרוף וטעימה, ושניהם ישבו כנגדו, אוזניהם מחוד-דות לשמוע מה יציע לפניהם. אולם אותו ר' הרצל לא היתה בו עזות לפתוח פה, (ודומה היה כבעל דרשן שניצב על-יד ארון-הקודש לדרוש ואינו יודע במה יפתח.) וכן היתה לשונו אלומה עד שר' אפרים אמר לו: 'שתיקתך אינה נראית בעיני, סימן הוא שאתה מתכוון להציע לי מי יודע איזה נחות-דרגה, אלא שאתה בוש בעצמך להעלות את הדבר על דל שפתיך'. 'אי אי, אין דבר — אמרה צורטל — בכך, אל תבוש ותאמר'.

'השידוך שאני מבקש להציע לפניכם' — נענה השדכן — 'הוא לכם, בעצם, שידוך בריא מאוד. נערה נאה, חתיכה בריאה, והיא בת יחידה להורים עשירים-במפולג. אלא חסרון אחד, שהשידוך קצת קרוב מדי, שאילו היה רחוק מאה מיל לא הייתם מערערים אפילו במלה אחת'. 'אט — העיר ר' אפרים — אם זה משהו הגון דין שיהא טוב גם מקרוב, ואם אין זה משהו הגון, לא יכשר ואפילו מרחקו אלף מיל'. 'לאוו, אל תאמר זאת ר' אפרים חביבי — אמר השדכן — חכמינו אומרים שלא הפיל הבורא תרדמה על אדם הראשון, להוציא צלע ולעשות לו אשה, אלא שלא תתמאס עליו, ואולי על-כן אנו אסורים בעריות, כלומר בבת, אחות, כי במקום קירבה יתירה שם מידת כיבוד ואהבה חסרה, ושני עניינים אלה הם הנחוצים ביותר בחיי אישות'.

וב' ק"כ - ה' כ"א

פדא

'נו, אל תוציא את עצמותינו' — נענתה צורטל — 'אל תעשה שהיית, כי בננו מזקין בינתיים והוא צריך כלה משכבר'. 'ועם-זאת לא אמהר כל כך להגיד לכם' — אמר השדכן בצחוק — 'כי לא פה המקום לדבר על השידוך הזה. עליכם לירד עמי למטה'. 'ומה אתה חסר פה למעלה' — שאל ר' אפרים — 'דומה, כי גם פה אין נפש'. 'לא, ר' אפרים חביבי' — אמר השדכן — 'לא משום כך אני מבקש דווקא למטה, הטעם הוא אחר לחלוטין. מכיר אני אותך כעסן גדול, שעל-כן אני חושש, כי אם אציע לך את השידוך למעלה, תבוא לידי כעס ותזרוק אותי מכל המדרגות, ואין אני רוצה בכך, כי עודני חפץ חיים ומבקש לראות נחת בזרעי, וכשאתגלגל מעל מדרגותיך התלולות יתפזרו עצמותי החלושות כעצמות השעיר לעזאזל'.

'אל תחשוש לכך' — אמר ר' אפרים בצחוק — 'תוכל לדבר עם מי שתרצה, אנו נבלע זאת בנקל, ותבוא שלום הביתה אל אשתך וילדיך'. 'אם כן' — אמר השדכן — 'נאה בעיני לדבר גם פה בקומה השנייה. עם-זאת עלי להקדים ולומר, שאני עצמי לא הייתי מתעורר על השידוך הזה, ומעולם לא היה עולה על דעתי לדבר בו, כי ידעתי מי אתה; אולם מה מועילני, כשהוא שלחני אליך, ואף נתן לי שכר הליכה כהוגן, והיה זה עיוות, אילולא הלכתי. שאלמלא כן היה שולח אחר וכבר היתה רועשת כל העיר כולה ואני הייתי מפסיד כמה דינרים'.

'אם כן' — נענו שניהם — 'אין בלבנו עליך, ואל תוציא את עצמותינו ואמור. ייראה בעינינו — נעשה; לא ייראה בעינינו, מן-הסתם לא יידע איש על כך, שהרי איש ישר אתה וידיד טוב לנו'. 'ודאי, ודאי' — אמר השדכן — 'זעתה דעו לכם, כי ר' ברוך, הנגיד החדש, מבקש להשתדך עמך'. 'ר' ברוך הנגיד החדש רוצה להשתדך עמנו' — אמר ר' אפרים — 'דומה שאני פה לא מאתמול. אני ואשתי הננו, ברוך השם, מן המקווה דהכא, ועד היום אין אנו מכירים בעירנו איזה ר' ברוך נגיד חדש, שירצה להשתדך עמנו. עליך לברר יותר את דבריך ולפרשם, למי כוונתך'. 'משמע אין אתה רוצה להכירו' — אמר השדכן — 'כי מי איננו מכיר את ר' ברוך הנגיד החדש?' 'אני כבר נכנס

לכלל כעס' — אמר ר' אפרים — 'אמור לי ביהודית פשוטה למי אתה מתכוון'. 'אני מתכוון' — אמר השדכן — 'לשומר שזכה זה מקרוב בירושה הגדולה'. 'כך תדבר ואלה דברים אחרים לגמרי' — אמר ר' אפרים — 'שמו אינו כלל ר' ברוך, שמו בורוסקה, ואין הוא כלל נגיד חדש, כי נגיד פירושו אדם אציל, והוא לא היה כן ואיננו כן גם עתה; כי ממון ואצילות הם שני דברים שונים, ואיפכא מסתברא; כל מה שההדיוט מעשיר יותר הדין טינתו מתגלית יותר, נמצא שאין הוא ר' ברוך ואין הוא נגיד חדש, אל בורוסקה השומר, ובכן לך לך לשלום לביתך, שאין אתה יהודי שוטה. ויפה שהקדמת והבטחת את עצמך. ולו תגיד, כי הוא בעיני אותו בורוסקה השומר כפי שהיה לפני שנים, כשהיה מהלך עם כלביו ברחוב, ואני הנני אותו ר' אפרים עצמו, שהשתדכתי עם ר' אליהו הינדס ור' אברהם רייזיס, ובבקשה ממנו שלא יוסיף להשתטות ויחפש לו שכמותו, וייקל ביותר למצוא, כי הדיוטות שעלו לעושר מרובים בכל עיר ועיר'.

ענין ר' אפרים
לשומר

מובן מאליו, כי השדכן נבהל אל הדלת והביא תשובה ברורה לבורוסקה. אחר היה אוחזו השבץ אולם הוא לא נפל ברוחו, חייך אגב-כך ואמר לו: 'אתה ר' הרצל חביבי, אל יפול רוחך. אין זה אלא שמוזמן לך להשתכר עוד פעמיים או שלוש פעמים כמה וכמה דינרים מידי על הליכותיך אלי וסופך תצלח; הוא ישתדך עמי, אין דבר, אלא צריך אורך-רוח, שידעתי כי יחסנים דרכם במשא-ומתן והממון נחשב להם יותר מן הייחוס. על כן לגום לגימה ולך לשלום הביתה ותקווה לשדכנות טובה, כי כבר עשית למעלה ממחצית דרכך. בעניין זה קשה ההליכה הראשונה בלבד, והיא, ברוך השם, מאחוריך'.

אולם הדיבור על השידוך הזה עשה בהם בר' אפרים ואשתו צורטל פעולה בהרבה מכפי שניתן להקיש מתשובתו המרה לבורוסקה. כי אך יצא השדכן מביתם, שוטט ר' אפרים בדמעות מרוב מורת-רוח, והתרוצץ בחדרו כמטורף אנה ואנה, הצית את מקטרתו וירק עשן ואש, וניקש בה בכל רגע על גבי השולחן וצעק לאמור: 'נו, זו קצת העוזה של ברנש, לשלוח אלי שדכן.

הגמ' אפר

לא, לבי קנוט, צריך הייתי לסטור על לחייו של הרצקי ולהגבי-הן מעל חטמו. אלא שהשכל בושש לבוא'.
'ומה אתה סבור, בעלי' — אמרה צורטל — 'אין זה אלא עונש מן השמים. אמרתי לך מכבר, שכך יהא סופו של דבר, זוכר אתה, ובאמת כך הוא. אין להתייקר בשידוכים, אין להחזיק ילד עד שתצמח זקנו. ושוב אין אני יודעת על מי אתה כועס. על השדכן ודאי שאין אתה רשאי להתרעם שהרי, כדבריו, נטל כמה דינרים שכר הליכה זו, ואף התנצל יפה-יפה, והדין עמו, וכך אין לך להתרעם על בורוסקה, ראשית על הצעה אין לוקין, שנית עריבה אני לך, כי אם תסרב, יעשה שידוך גדול מזה. כי אצלנו בוילנא עיר שנולדתי בה, משתדכים מיוחסים גדולים יותר עם בורים שעלו ונתעשרו ובפחות ממון. אמנם, אסכים עמך, כי אין הדבר כתיקנו, אולם כך דרכו של עולם, ואף לא מאתמול, וכן מצינו חכמינו אומרים, כי הקדוש-ברוך-הוא לאחר בריאת-העולם אינו עוסק אלא בשידוכים, אומרים הם, שהוא עושה סולמות ומזווג זיווגים, משמע כדי לשדך בין שני בני-אדם שאינם שווים, שאחד הוא מעולה ביותר והאחר שפל ביותר, הרי הוא עושה את המעולה כיווד ואת השפל הוא עושה כעולה, משמע שהוא עושה סולמות שבהם בני-אדם עולים ויורדים'.

'כבר עלית על דרך נאה — אמר ר' אפרים — כפי שאני רואה, הרי עוד מעט יכשר בעיניך להשתדך עם בורוסקה'. 'מי מדבר על שידוך — אמרה — כוונתי שאין להתרעם על-כך. הריני אומרת לך זאת, שתהא מתון יותר, אם ישלח אליך שנית, כי מכירה אני סוג של בני-אדם, אין הם מסמיקים למשמע סירוב ראשון, ולומר לאוו מפורש בשידוך אסור אפילו לגבי השפל שבשפלים. בתואל הפריע בשידוך שבין רבקה ויצחק ומת, כי דבר אלוהים הוא'.

דברי צורטל אלה שיככו את כעסו, כשמן המשכך את הים הרותה, ונתמתן משעה לשעה, מיום ליום, בייחוד משמע בעניין שידוכים שבין בורוסקה ובין שמריל ריינקיס איש סלונים, שהוא שם דבר, יהודי מופלג מיוחס ונגיד, שהתחתן

PTXT
ענין ר' אפרים

Falls into trap laid for him by Shadach's accomplice; see below

עם מחותנים גדולים יותר משהתחתן ר' אפרים. הוא שמע זאת אפילו במקום מסוים, ובכל זאת עשה עצמו כלא-שומע, ואף לא סיפר לאשתו, שלא תנקר עיניו ותאמר, כי היא באמת חכמה, והיה מהלך כמה שבועות לאחר המעשה הזה כמי שאין דעתו מן העולם ומעצמו, וביתר דיוק (כסגן-קצין ששמטו את סרטיו) וכשהיה מזדמן עם השדכן ר' הרצל קריינס, היה סוטה מעליו כדרך שסוטיין מעל כלב שוטה או כדרך גנב הסוטה מבית-הסוהר. כי ביסודו של דבר, לא שקט לבו והיתה בו עירבוביה, שדעתו לא ידעה להסכים עם עצמו, אם להשתדך או לא להשתדך. עשרים אלף דינר קרויים ממון, אולם ייחוס גם הוא עניין גדול, ואף-על-פי-כן אין לדחות בידיים. שאם ישתדך עם אחר, דהיינו עם ר' שמריל, הרי לא יעצור כוח מרוב עגמת-נפש, ולהיפך אם יסכים לו לשדכן, יעמיד פנים מסבירות, יאמר לו בוקר טוב ברחבה, שהרי אפשר שיש-תמע מכך, (שהרי אין יודע סופו של דבר), כי ר' אפרים כבר רצה אלא בורוסקה לא רצה, והרי קלון-חינם, והבחור יישב ויזקין עד שיאפיר זקנו. שעל-כן נראה בעיניו ביותר, כי ברחוב לא יהא לו כל משא-ומגע עם השדכן ומוטב שיסטה מעליו. דיו שאין הוא מבריחו מביתו, והשאר יעשה השם כרצונו.

כן, שבועיים תמימים יצאו בשקט, שבועיים שהיו להם לשני הצדדים כנצח. לבורוסקה, שאין זה יאה לחזור ולשלוח את השדכן קודם, ולר' אפרים שכבר ביקש לדעת, אם לא נחתם השידוך עם ר' שמריל. והנה תודות לשם יתברך, חלפו השבועיים, והשדכן שוב נגלה בבית ר' אפרים ביתר עוז מבראשונה, שכבר ידע בבירור, להיכן רוחו נוטה. וידע זאת מפי אחד עוזריו, שהיה מפני העיר, ושהיה נעזר בו בסתר בשידוכים גדולים ולא שווים, כגון השידוך הזה, הוא ר' אברהם חייניקיס והוא-הוא שסיפר, כי ר' שמריל רייניקיס מבקש להשתדך עם בורוסקה. הוא סיפר זאת, בהיותו עם אפרים בבית, כביכול כחידוש לכול, וכיוון לר' אפרים בלבד, ואף הבחין יפה-יפה, מה היתה פעולת סיפורו על אותו נכבד ר' אפרים, שהסמיק והחוויר חליפות, ומתוך השאלות ששאל מפיו ר' אפרים, מקץ ימים אחד-

מאזיני ר' אפרים

#

7

ה' 1015 2

THE STING OPERATION

דים, בעניין החדשה הזאת, למשל כמה גדוניה דורש ר' שמריל רייניקיס, וכמה הוא נותן במזומנים, הבין יפה-יפה, כי כבר יש בו תיאכון לאותו שידוך, וביסודו של דבר היה כל העניין כזב. לא הציעו לו לר' שמריל את השידוך הזה והוא לא היה מסכים לו, אלא אותו ר' אברהם חכמתו מרובה מיראתו, והיטיב להבין כי לב האדם הבל, ובכלל כל מגודל אינו אלא נער גדול, ואפילו ילד גדול, המתאוה לדייסה, שלא רצה בה רגע אחד קודם, בראותו שאמו החכמה מבקשת לתתה לילד אחר. וכך כבר פסע ר' הרצל קריינס השדכן שלנו על גבי גשר ברזל, וגם הפעם לא בחינם, כי בורוסקה הקדים ונתן לו כמה דינרים, והפעם בא לר' אפרים במוצאי שבת, היא שעת הלילה שבה ניתנה להם לשדכנים מקדמת-דנא שליטה גדולה, שכן בני-אדם עודם בה חציים שבת, ניגוחים לאחר שנתם, ויוש-בים בביתם ומשתיירים שירי שבת, יין-שרוף, דובשן, עוגה, מליח, חתיכת דג קרה, יתר על כן מרתיחים קפה שחור, בקיצור יש במה לסעוד את הלב.

נכנס הביתה בשבוע-טוב רחב, וזכה אמנם בשנה-טובה צרה, אולם לא שת אל לבו, כי גם הוא לא לקה שכלו, והבין כי לפי שעה אי-אפשר אלא כן, אולם עד מהרה ייטב לכול, וכן הזמינו אותו שיישב בשפה רפה כלומר לשם יציאת חובה בלבד. יושב וכדרך הפתגם מתוך בטלה בלבד עסק במקטרתו, שהיתה בידו תשמיש מועיל להושיעו בקצת מבוכות, כלומר ממצב רע שבו היה שרוי עתה, שהניחו לו שיישב ולא דיברו עמו כמה וכמה דקות כל דיבור, כביכול מחמת תרעומת. ברגעים לא-רצויים כאלה, שהיו מזדמנים לו לעתים קרובות (שכך דרכה של אומנות השדכנות מאז ומעולם) ושלא לעמוד בביושו כשוטה, כגולם, או כרמאי שנתפס בקלקלתו, היה נאחו מיד במקטרתו, כדרכו של משל: מי שנפסק דיבורו או נתפס בכזבו הריהו בינתיים מריח ריחה של טבק.

פיטם אותה טיטון, הציתה, תחילה שלא כהלכה ואחר כך כהלכה, ומילא מלוא החדר עשן, עד שצורטל אמרה לו: 'באת אלינו בפתח השבוע ברוח ובעשן שיהיו לטובה'. זוכך, אמנם,

הפלאות
אוסריו
↓
אין יניקיס
ס' י' י'

הפלאות
ב' 1015
ה' 1015
אוסריו

היה, אם ירצה השם' — אמר — 'בואי עתה סופו מזל טוב בביתכם, 'הבה ונשמע' — אמר ר' אפרים — 'אלא משהו הגון, משהו חדש, שאם לא-כן מוטב שתשתוק. דייך שזכית, שאני מדבר אתך בכלל לאחר הצעתך הראשונה החביבה והנלבבת. זאת היתה לך הצעה נועזת. אולם מאמר הבריות הוא: מי שילדיו עודן בעריסה דין שיניח כל הבריות'.

'עכשיו אדבר נכבדות' — אמר השדכן — 'שידוך שמשדכין אותו לר' שמריל ריינקיס איש סלונמא, גופו. נו, מוצא חן בעיניכם? 'אוי לשון משוננת לך' — השיב לו ר' אפרים — 'יודע אתה לטהר בה אפילו שרץ, או ביתר בירור: יודע אתה לתבל בה מאכל שהקיאוו זה עתה. כסבור אתה, שאין אני מבין, כי כוונתך שוב לאותו בִּירוֹסְקָה. יודע אני מה שמספרים, כי משדכין לו כאותו שידוך. ועם זאת סבורני, כי שם ירד עליו על השדכן פסק גדול מכפי שירד אצלי עליך. ודאי שר' שמריל ראה עצמו נעלב רב יותר ממני'. 'לא, חביבי ר' אפרים' — אמר השדכן — 'הדבר קרוב שייעשה. והראיה, ביום שישי זה קיבלה חיינה, אשת ר' אברהמל חיינקיס, מכתב מריינקה אשת ר' שמריל ריינקיס מכתב, שבו היא דורשת מפיה בעניין בתו של ר' ברוך, אם היא יפה, אם היא בריאה, אם היא טובה, ואם תוכל להיות שרוייה עמה בשלום, שכן רוצים הם, שהזוג יהא סמוך על שולחנם. ועודה מסיימת את המכתב בפתגם הקדום: נוציא את הפרה מן הרפת, ואת הרפת נשרוף. היום ראתה אותי ונטלה ממני נתח חיי, על שום מה לא התערבתי באותו שידוך. ובינינו לבין עצמנו, אשמתך היא, שקיצצת כל כך את כנפי, ששוב לא היה בי עוז להסיח את הדבר לאחר'.

'אם הדבר קרוב כל-כך לר' שמריל' — אמר ר' אפרים — 'הרי קושיה היא, מה אתה מבלבל בו את מוחי. ודאי שר' שמריל הוא לו שידוך טוב ממני'. 'תיתי לך' — אמר השדכן — 'שהקשית, שמתוך תשובתי תיטיב להבין, כי ר' ברוך הוא איש חכם ומבין בטיבה של סחורה, ואינו מניח לסמא את עינו ולהונות עצמו בייפוי בלבד; יודע הוא שאינו דומה הבחור

של ר' שמריל כבחור שלך, ואין הוא ככוונתו. מהיכא תיתי, הוא מתאוה לייחוס, עם זאת עיקר כוונתו לקרן טובה, וזאת, אל נרמה את נפשנו, הוא חיציקל שלך בלבד. ואפילו היה בנו של בלן לא היה מרפה ממנו, כי המוניטון של בנך הוא גדול מאוד בעיר, ושוב כשם שר' ברוך גופו הוא הדיוט הוא מבין יפה, הוא פלה אליו עד מוות, והיום חזר ושלחני אליך, ואם גם עתה תוסיף בגחמנותך יאמרו עליך בעיר כולה, שאין אתה אלא משוגע. זכור-נא, כי אתה עושה את בנך מיליונר, ובהמשך הימים סופו יורש את כל הרכוש כולו, אוראו יקימו לו לחותן מצבת-זהב עם נוסח נאה ובמרוצת הזמן יקימו אוהל וישלחו כמה נשים עניות שתבכינה שם, עד שייעשה מקום נודע לקהל וייקרא אוהל רבנים, והרי הנטמן יחסן כפי שהיה ולפעמים למעלה מזה'.

דברי השדכן האלה לא החטיאו את מטרם, שלא מצינו עדיין לב אדם שיהא קשוח וסגור כל כך, שמפתח החנופה לא יפתחנו, ומה לך חנופה עזה כדרך שמחניפים להם להורים בעניין בניהם, כלומר שמשבחים אותם באוזניהם, כמעשה הרצל השדכן שמרח אותם כדרך המורח בחמאה. עתה דיברו עמו דיבורים אחרים, הגישו יין שרוף ומיני טעימה, והפליגו לעומקה של שיחה, הנה דיברו בבִּירוֹסְקָה והנה דיברו בחיציקל, וכך פטפטו עד שעה שתיים-עשרה. עיכבו אותו לפת-ערבית, ור' הרצל יצא מתוך ידיעה ברורה, שאותו שידוך יצליח, ואין צריך אלא שהות-מה, עד שר' אפרים יימלך בדעתם של קרוביו ומקורביו. ובינתיים התראה השדכן עם כל אלה והבטיחם שכר טוב אם יסייעו בידו, כי בִּירוֹסְקָה כל כסף לא נחשב לו ובלבד שהשידוך ייעשה, ואמנם לא יצאו שבועות מרובים ונעשה.

מסתבר, שהיו תנאים שפירסומם נתפשט בעולם; נקראו כל החנוונים שהוא היה שומר חנויותיהם, אף נקראו כל פני העיר, נעשו אחר-כך סעודות לעניים, לאביונים, ללומדים עניים, ניתנה צדקה לרוב והעיר גילגלה בזה דיבורה ירח ימים תמים. קצתם אמרו שר' אפרים עשה כמעשה חכם.

מבא אל נא

על הכתוב כי אולי האדם
נומן כינוי של הסיפור

ויאמר אחר כך דבריו

מחכה ב

אם
פירוש

אם כן
משך

אולי
עניין
תפיש

הבטיח עתידות בנו, וכבר עשאו גביר גדול; ואילו קצתם אמרו בהיפך מהופך, כי מן הראוי היה שיימנע מכך, ואף בנו לו; אבל מה חשיבות לכל אלה, כל מה שאתה עושה אין אתה יוצא ידי הבריות, דייך אם אתה יוצא ידי עצמך. אולם לא כך היה מעשה ר' אפרים, שכן בסמוך לאחר התנאים נודע לו, כי היתה בו יד מירמה, וכל אותה פרשת ר' שמריל ריינקיס אינה אלא כזב; לא שידכו לו את בִּירוֹסְקָה ואשתו לא שלחה מכתב לאשת ר' אברהם חיינקיס, לא היו אלה אלא שקרים של תוהו. אולם מה מועיל, הפתגם הקדום אומר: שוטה סופו שוטה ומקח סופו מקח.

ויותר מכל היה ר' אפרים מיצר, שהמחותן לא שלח לו לחתן מתנה אחרי התנאים, ואף שהתעקש שלא ישלשו את הנדוניה לקניין, נתן לשדל את עצמו שישלשו אותה לתנאים אחרונים. אמנם, בִּירוֹסְקָה הרגיעו בשני העניינים יפה-יפה. 'מתנות לא נתתי לו לעת עתה' — אמר לו — משום שאני מבקש לקנותם בחוץ-לארץ, והוא הדין בנדוניה שאין אני יכול לשלשה עתה, שאין בעירנו אדם בטוח כל-כך, שיהא מהימן עלי לשלש בידו. צריך לשם-כך ליסע לוויילנא או למינסק ואין לי עכשיו שהות לכך.

עם-כל-זאת לא הניחו תירוצים אלו את דעתו, שכבר הבחין, כי אותו בִּירוֹסְקָה הוא איש ערום, ממזר כהלכה, וכבר ביקש לראות את עצמו שעה אחת לאחר סילוק הנדוניה. וכן היה סופר ומונה את השעות ואת הימים של שני החודשים עד תנאים אחרונים, כדרך אסיר הסופר ומונה את ימי מאסרו שנגזרו עליו. ואמנם, דאגתו לא היתה דאגת-שוא, כי אשר יגור בא. בִּירוֹסְקָה לא שילש את הכסף ביום המסוים, ואף לא עשה תנאים אחרונים, וכשר' אפרים שלח אליו איש בעניין זה, השיב כי עליו לקחת דברים עם ר' אפרים, וביקש מיד שיודמן עמו. התשובה הזאת לא נראתה לו לר' אפרים משתי פנים; ראשית, כבר התעורר על כך, שאותו בִּירוֹסְקָה ודאי רוצה לבלבל את דעתו, שנית, כבר ניתן לראות בעוד מועד, מה תהא חשיבותו בעיניו אחרי החתונה, אם כבר עתה, לפני התנאים האחרונים,

מכאן נראה שהתנאים לא היו שווים -

ד

לכך נראה שיש להבין את הדין -

יש בו עזות לדרוש, כי יבוא אצלו. אבל מה מועילך, עשית שטות אחת חייב אתה בחברתה; תתפתל לכאן ותתפתל לכאן, כבר הרחקת יתר על המידה; יתירה מזו, אי אתה רוצה בפומבי רבתא שלא לשמח את שונאיך. שעל-כן נכנס אצלו עם לילה, * והוא הקביל את פניו יפה-יפה, נכנס עמו לחדר מיוחד וביקש תחילה שימחול על שלא בא אצלו. 'לא עשיתי זאת, מחותני חביבי, חס ושלום, מחמת גאוה' — אמר לו — שהרי ידעתי, מי אתה ומי אני; לא עשיתי זאת אלא משום שעניין פגישתנו מצריך בפירושו, שהפעם תטריח את עצמך אלי. שכן הדברים, שרצוני לדבר עמך, אינם ראויים שאומר אותם בביתך, כפי שתבין מעצמך. 'מה שהיה לנו לדבר' — אמר ר' אפרים — 'כבר דיברנו, כמדומה, עד גמירא עוד קודם התנאים. שעל-כן אין אני יודע מה יש לדבר ובייחוד מה אינו ראוי שידובר בביתי. אין אני מבין אותך. 'אל תתפחד, מחותן' — אמר בִּירוֹסְקָה — 'אל תהא סבור, שאני מבקש לעקם משהו בממון או במזונות, המדובר מדובר והמוסכם מוסכם. אמנם, הדיוט אני, ולא אכחיש בפניך, אך איש ישר אנוכי. ומהיותי כן, אנוס אני לדרוש ממך דבר שתעשה לפני התנאים האחרונים ושיטיל מידת-שיווי, שתהא קיימת לעד ותשכין שלום שיהא קיים לעד בינינו ובין ילדינו, ותו לא'.

'ושוב איני מבין אותך' — אמר ר' אפרים — 'ראשית, נראה כי בעזרת השם לא תהא לנו עילה להשבית שלום, ושנית, אין זה בכוחו של אדם להבטיח שלום-עולמים; ואף זאת, מה עניין הדיוט ואיש ישר לכאן. 'הבינני-נא, מחותני' — אמר בִּירוֹסְקָה — 'לפי שאני איש ישר והדיוט, רצוני להבטיח את עצמי מפני קמיטת הלב העלולה להיות צפויה לי מן השידוך שלנו. שכן ודאי הוא, כי בהמשך-השנים אתה או אשתך ואולי אף בנך תבואו, במקרי-בית שונים, בקיטרוג על בתי, שהיא בתו של הדיוט, של שומר, ורצוני למנוע את זאת, באופן שכבודך וכבודי ישתוו לפני התנאים האחרונים. רצונך להיות מחותני, הרי רצוני שתזדקק לילה אחד לפרנסתי, שפירנסתני עד שלא זכיתי בירושה; רצוני שתשמור לילה אחד עם שני כלבי, ותכריז

בכל הרחובות: 'מי כאן? זהירות, אש!' אוראז כבר תשתווה לי, ושוב לא תוכל להתייחר על בתי'.
דרישה זאת לא נעמה לו לר' אפרים שלנו עד שניטלו ראייתו ושמיעתו ודיבורו מרוב כעסו, וכמעט שאחזו שבץ. ומשנתאושש, עמד על רגליו ונמלט לביתו, מבלי לומר מלה לבורוסקה, והטיל את עצמו על משכבו, וכשאשתו לא יכלה להציל מפיו מה אירע לו, שכן ניטל דיבורו ונעצרה נשימתו מרוב עגמה ותרעומת, הבהילה רופא, ומשהוקז דמו ונמרח בחרדל, ובמשך הלילה חזר דיבורו, קרא עם שחר את צורטל וסיפר לה כל אותו מעשה ביותרת-חריפות, עד שצבטה את לחייה, קרעה את בשרה, וכמעט שחלתה כבעלה. 'אוי ואבוי לנו — אמר ר' אפרים — הרחקנו, להוותנו, עם אותו ברנש יתר על המידה, אני, עולם של כזב, שאותו הרצקי לא יראה בטוב, שתבוא צרה על אותו אברהמל חיינקיס, ולסוף על כל קרובינו שהביאונו אל תוך הביצה המרופשה הזאת. אל התנאים באה אוכלוסיה של ידידים טובים ועכשיו אין לך נפש אחת לטכס עמה עצה. ולואי שלא ישמחו לאידנו, שהרי כולם אינם אלא שונאים מחופשים במסווה של ידידים ותו לא'.

שלושה ימים כבשו זוגי-הזקנים את הדאגה הזאת בלבם, שהכאיבתם כחץ מורעל ולא ידעו לשית עצה בנפשם, מה יעשו באותו הדיוט. יבטלו את השידוך, יעמוד החתן בכלוכו וזיהומו ולא יוכל להיטהר מהם כל ימי חייו, כי מי ירצה להשתדך עם מי שכבר היה חתנו של בורוסקה. יקיימו את השידוך, חייבים להכתים את כבודם האחרון. יחרישו, אין בכך ממש; שהרי בורוסקה לא איכפת לו להמשיך את העניין עד-עולם. קיצורו של דבר, שקלו וחזרו בדעתם, ולא באו לידי גמר, עד שנראה להם להסתייע בפתגם האכרים הקדום: קאלי ביעדא דא ז'ידא, משמע בצר לך לך אצל החוכר היהודי, וכאן היתה הכוונה לרבי, כי באותו פרק היה בעיר רב חכם ואדם יקר, שהיו באים אצלו, מכמה וכמה ערים, לשמוע את עצותיו. נכנס אצלו ר' אפרים ושפך לפניו כל לבו, וביקש ממנו שיתערב בעניין, או לפחות, יתקן אותו בעצה, מה מנהג ינהג באותו עניין. 'חביבי

התנאה
על הני
בני
זו
ענין

לכ
לכ

ר' אפרים' — השיב לו הרב — 'התערבות מאן דכר שמה, שכ' בר ידעתי כת אנשים זו, הדיוט שעלה לגדולה אין לך אדם שיהא נחשב בעיניו, וודאי לא יציית לי, וכבודי ייפגע לשוא. ולענין עצה ודאי לא הייתי מונעה ממך, אילו הקדמת לבוא, כלומר קודם שעשית עמו את השידוך, ואילו עתה כבר איחרת'.
'ומה עצה היית עשוי להשיאני' — שאל אותו ר' אפרים — 'כפי שהכרתיו, הרי הדיוט זה אין כל עצה ותבונה כנגדו. 'הייתי משיא לך עצה' — אמר הרב — 'שלא תשתדך עמו. אולם עתה שכבר עשית טעות אחת, עליך להמשיך באותה טעות עד תומה. משמע, אין ברירה בידך ואתה אנוס לקיים את חפצו, ותתנחם במה שבנדך סופו גביר עצום; ומה אין הורים עושים לטובת ילדיהם? כי אם אין אתה נענה לו, השידוך יתבטל, ותקפח את שני הדברים, גם את הכבוד גם את הממון. אמנם, העולם ימלאו פיהם צחוק, כשתמלא את רצונו, אך אולי תוכל לעשות זאת בחשאי ולא תדע נפש, ומי יודע אולי גזירה היא מן השמים, נמצא שאין ברירה בידך, ותעשה כטירופו'.

סופו של דבר, ר' אפרים נשמע לעצת הרב, שהרי מצא דבריו דברים של טעם, ושלח להודיע את הסכמתו, אולם בורוסקה לא הסתפק בתשובתו, שלח לר' אפרים את משרתו במגררה והזמינו אליו. ר' אפרים נענה לו ובא אצלו, חציו חביבות וחציו תרעומת. בורוסקה הקביל את פניו יפה-יפה, וגילגל ברוב ערמומית את דיבורו באותו עניין, ושיחתו עתה היתה מבישה ומלעיגה יותר מקודמתה, כפי שנספר מיד בקצרה.

'מחותני חביבי' — אמר אליו — 'שמח אני מאוד-מאוד על שבאה בינה בלבך והשכלת לראות, כי הדין עמי. כי בשל-כך יזכה הזוג שלנו לחיי אושר ושלווה, כפי שכבר דיברנו קודם. שעל-כן מבקש אני, כי בליל-השמירה תתנהג כשומר ממש, שלא ייראה, כי אתה עושה זאת לרצוני או לאונסך, שאם-כן עמל שוא הוא ולא יביא לתכלית הנרצית, לפיכך אבקש ממך: ראשית, תלבש את פרוות השמירה שלי, תקח את שני כלבי ותכריז על השעה בכל אותם המקומות שאני הייתי מכריז; תצא לשמירה

צו צמח יבנית משולג
בגוק ה'ט'ו

theatrical

Must be a public humiliation

בשעה שש לפנות ערב ותעשה את הסיבוב בכל רחובות-הפאר עד שעה שש בבוקר. ואף אל תשכח ליטול את פנסו, ותשמור יפה-יפה, ותנהג זהירות מופלגה, שהרי באותו לילה תהיה שומר יחיד. קודם כל אתה חייב בזהירות יתירה ברחוב סלונמא, כי שם מצויות היקרות שבחנויות, ולדאבת הנפש מתארח עתה בעיר הגדוד השקאפסקאי, שאם תתפוס אחד מהם מתנכל אל חנות, תצפצף מיד בצפצפה שאתן לך, קולה נשמע מסוף העיר עד סופה. ולמען השם, אל תעטה עלי חרפה בשמירתך, כוונתי שלא תתנמנם חלילה, כי אותו לילה יסמכו קודם כל על שמו יתברך ואחר כך עליך; וכן עליך לבדוק את החנויות, אם הן נעו-לות כהלכה. קיצורו של דבר, עליך להיות אותו לילה שומר הגון, ואם תקפיד בכל אלה, הריני משלש את הממון ועושה בלא דיחוי את החתונה'.

מובן מאלי, כי ר' אפרים ישב אותה שעה כמעונה ומיוסר. מרוב צער קסס אצבעותיו ושלא מרצונו הבטיח לו הכול, ובשובו הביתה ירד לחיי עצמו ולחיי אשתו מרוב קניטה. בינתיים נתפשטה אותה חדשה על פני כל העיר והיו מלגלגים עליה בכל בית. ולפי שליל-שמירתו נקבע בידי בורוסקה למחרתיים, כבר עמד כל הקהל כולו בכל הפינות לראות את ר' אפרים כשומר מלובש בפרווה ועם זוג כלבים, ועם משרתו של בורוסקה כמדריך הילוכו, כלומר שיידע היכן יתחיל והיכן ייעצר והיכן יכריז על השעה, וכן נועד המשרת לבחון, אם הוא מקיים כהלכה את המדובר. יתר על כן, שילח בורוסקה במזיד כמה חיילים שיתנכלו כביכול אל החנויות, והיה אנוס לתופסם, להתכתש עמהם, ולצפצף בצפצפתו. התפקעו מצחוק. מעולם לא היה לו לאדם לילה ארוך וחשוך כפי שהיה אותו לילה לר' אפרים, עד שזכה לשעה שש עם שחר, והתגנב אל ביתו ופניו ורוחו חשוכים כשל המן לאחר שהוליך את מרדכי בכל חוצות שושן; יתירה מזו, אחותו צינה ותנומה. 'ובלבד שהכול מאחוריך, בעלי'—אמרה צורטל, כשנכנס הביתה—'ומה אתה סבור, תהא זו כפרת עוון, מי יודע מה חטאים עלינו למרק ונתמרקו בדרך-כך. יהולל שמו יתברך, שלא תארע לנו

בית מלגלגים על פני כל העיר והיו מלגלגים עליה

מכ"מ ויג'ה אפ"ו

המון!

פורענות כזאת, אולם עלינו לקבלה באהבה. 'הו, אשתי'— אמר— 'זלו דבריך אמת, מוטב שהייתי שוכב חולה עשרה שבועות, ובלבד שלא יבוא עלי לילה מר כזה. כי יתר על גודל החרפה, מרעימתני שמחת הכול לאידי. עתה ראיתי, כי כל הימים נתפסנו לטעות, שהיינו מדמים, שהכול ידידינו הטובים ואין שונא לנו, עכשיו נתחוויר בהיפך מהופך, כי הכול שונאינו ואין לנו ידיד טוב, שכן תינוק לא נשתייר בעריסתו ושלא יצא לראות כיצד אני עושה את הסיבוב'.

למעלה משבוע ימים לאחר הלילה החשוך הזה, לא נראו מרוב בושה, ר' אפרים ואשתו צורטל ובנם ברחוב. ועוד היו מצירים בביתם, על שום מה בורוסקה לא שלח אליהם בעניין שילוש הממון. מקץ עשרה ימים לא יכול עוד ר' אפרים להתאפק, וגרר את עצמו אל בורוסקה בעניין הנדוניה. בורוסקה הקביל את פניו ברוב ידידות, הודה לו על שקיים יפה-יפה תפקידו של שומר באותו לילה, וכשהזכיר לו ר' אפרים עניין הנדוניה, השיב: 'אכך, הדין עמך, חייבני להשליש את הממון, אולם עוד עניין לי להביאו לפניך. שקלתי בדעתי, כי אין עלי להסתפק בך בלבד. רצוני שגם בנך יעשה סיבוב-לילה בעיר, כשם שעשית אתה, והרי אני עושה מיד תנאים אחרונים, משליש את הכסף ומגביל יום החתונה'. 'לאו'— אמר ר' אפרים— 'הפרזת לדרוש ממני, ושנית, דומה עלי, כי בני יסרב, ולכפות עליו אין אני רוצה ואף אין אני יכול'. 'הנה'— אמר בורוסקה— 'לא הפרזתי כלל לדרוש ממך. אם הדבר היה יאה לך לעשותו, לבנך לא-כל-שכן. ואשר לדבריך, כי יסרב, דאגתי היא. אין דבר, כבר אפעל שייאות'.

קיצורו של דבר, אין אני רוצה להאריך לפניכם, בורוסקה השיג את שלו, והעיר זכתה לראווה שנייה והכול בשל הפרוטה. ור' אפרים פקע אורך-רוחו ובא על בורוסקה בדברים גסים, וכילה בו את כל החימה שהיתה צרורה בלבו. 'אל תהא סבור'— אמר לו— 'כי בשל הדינרים המסואבים שלך, אענה לך בכול. לא, אלא בשל סיאובך אתה, ששוב לא אוכל לטהר ממנו את בני שנכתם על ידך, ולעשות בו שידוך אחר. הולכתני שולל

rock bottom

מכ"מ אפ"ו

למדתי, אמור לי במפורש מחשבתך וכוונתך. 'אם יש בכך באמת עוון' — אמר בורוסקה — 'לשמוע את האמת לאמיתה, אומר לך בבירור; שמע, רצוני לבטל את השידוך, שכן כל בהילותי לא באה אלא כדי להשתדך עם אדם חשוב שאופיו הוא גדול ממש כשמו, ודימיתי למצוא אותו בכך. והנה מתברר ההיפך; אם אתה יכול בשל ממון להתבזות ולהיות במשך לילה שומר, גם אתה גם בנך, ובלוויית כלבים ובעזרת צפצפה, הרי אני מבין, שאילו דרשתי שגם אשתך תעשה כן, היית נענה לי גם בזה, הרי שאתה כבר חשוד בעיני לעשות בשל ממון דברים גרועים יותר, שפלים יותר, ואף לרצוח נפש. ושנית, לפי שגם אתה גם בנך כבר הייתם שומרי-לילה נמצא שאנו מיוחסים שווים, ועל שום מה מגיעך ממון מרובה כל-כך. ובכן שוב אין אנו מחותנים, ולד-לך לשלום הביתה. ר' אפרים יצא מלפניו אבל וחסוי-ראש ולא נראה לעיני הבריות כמה וכמה שבועות, כי אותו עניין הרעיש את העולם כולו.

deliver
corp-de-
grec

Dénouement
יגדו

סופו של דבר לא היה חלק ביותר, ר' אפרים לא האריך ביותר אחרי המעשה הזה, כתום רבע שנה נפטר לעולמו. אשתו מכרה את הנחלאות, ומרוב בושה עזבה עם בנה החתן את העיר, ומקץ כמה ירחים הלכו לארץ-ישראל. גם סופו של בורוסקה אכזב; ראשית, לא נמצא אדם הגון שירצה להשתדך אתו בשל אותו מעשה שכבר היו יראים מפניו, ובתו הזקינה בבתוליה עד שהאפירו שערותיה, כי עד-מהרה, כלומר באותה שנה עצמה, נידלדל ופשט לרבים ורבים פשטו לו את הרגל, ובשנה שלאחריה נפלה שריפה ברכושו ויצא ממנה בלא כתונת, ושאר רכושו נתבזז בחלאים שחלו גם הוא גם אשתו. בקיצור, במשך שלוש-ארבע שנים חזר להיות קבצן כבראשונה, אלא שקודם היתה קיבתו בריאה ועשויה לעכל הכול, ואילו עתה קיבתו מפונקת היתה ועצביו חלושים היו, ושוב לא היו יפים לשמירת לילה. שאילולא כן היה חוזר להיות שומר כקדם. כך נהפך עליו הגלגל בזמן קצר, עד שניתן לומר, כי נראה בחוש, שנענש בידי שמים על שום כך בלבד, שמצץ את דמו של ר' אפרים ואף בייש אותו בפני העולם כולו.

וכך, ידידי חביבי, סופם כמעט של כל ההדיוטות ופשוטי-העם שעלו לגדולה, שהעושר שירד להם במפתיע גורם להם פורענות ונוטל את פרוסת לחם-העוני שהיתה להם קודם, כדרך ששטף-מים גדול עוקר את היובלים הקטנים, עד שאין משתייר מהם אלא מעט המים לסובב את גלגל-הריחיים שסובבו קודם. וכל כך למה, שאותם בני אדם חוטאים ברכוש, שהגיעם בנקל, כלפי הבורא וכלפי הבריות, והבורא נפרע מהם עד-מהרה. כי הטבע עצמו לא יוכל כלכל אנשים כאלה, כמאמר שלמה המלך עליו השלום בספר משלי: תחת שלושה רגזה ארץ, תחת עבד כי ימלוך ותחת נבל כי ישבע לחם — פירוש, מצויות שלוש כיתות-בני-אדם, שאין האדמה יכולה לשאתם, כי מכבידים הם עליה, ושניים מהם מלך שהיה קודם עבד, ועשיר שהיה קודם קבצן שפל; ובינינו היהודים נחשב, בעוונותינו הרבים, הממון כל כך, שנבל שנתעשר ושלא היתה לו קודם פת, מתכבד כנסיך, כי הוא נקרא קצין, נגיד, גביר, שמות שמשמעם נסיך, שר, גדול, מלך, ככתוב: אמור למלך ולגבירה; קצין תהיה לנו; לנגיד על עמו ישראל. אנו היהודים ירדנו כל-כך, בעוונותינו הרבים, בזמנים אלה ובארצות אלו, אצלם אין הדעת ניתנת אלא על האדם ולא על הונו, וזו ודאי כוונת הפסוק: ויישח אדם וישפל איש — פירוש, אדם עצמו אין לו כל ערך.

אך דינו, ידידי, בהפלגה בדרשות ובביקורות, בייחוד שהא-רכתי ביותר בסיפורי, רצוני לחזור לעיקר ענייננו בתחילת הסי-פור. כוונתי לבאר לכם את המשמעות העמוקה והרמוז המחוכם במדרש בפרשת חיי שרה, שאברהם השיב לו לאליעזר, כשביקש להתחתן עמו: אין ארור מתדבק בברוך, ולא להיפך, שהרי באמת הוצרך להשיב: אין ברוך מתדבק בארור, שכן ראוי שיהיה סדר העולם, שהברוך לא ירצה להתדבק בארור. אולם המדרש מבקש להסבירנו, כי הדין נותן, כי נכבד אפילו לא יחשוב להשתדך בנבזה, כי אם ירצה להשתדך עם הדיוט זה, סופו של דבר יהיה שאותו הדיוט לא ירצה בו, כדרך שראינו במעשה בורוסקה. שעל-כן, ידידי חביבי, שמע בקולי, אל

הכסף
הכסף

פדאד

הכסף חממת

פדאד

פדאד

הכסף

תתבזה בשל הפרוטה, אלא תשתדך עם מי שהוא בגדר ערכך, יהא נחות ממך כמה דרגות, אך לא נבזה. ואל תחשבו, שאנו ההורים מסוגלים לאשר את ילדינו על-כורחם, או חלילה במעשה עיוות, ולוואי ונוכל לדאוג לילדינו כמצוות חכמינו, בפרנסה בכבוד, גם זה עולה ברוב קושי, ואנו זקוקים תמיד לחסדי-שמים כמאמר חכמינו: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו שאין עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות, ככתוב: לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות.

פ"א

ובכן, קוראתי היקרה, יערבו לך סיפורים נאים אלה על אותו אדם גדול, לאמור שתפיקי מהם תועלת כפולה. ראשית, תיהני מהם; שנית, יהיו לך להועיל, כי הם דוגמה נאה הלקוחה מחיי המעשה. תועלת זו תחסוך ממך רוב עמל ורוב עוגמת-נפש בחיך, בבוא עתך לעשות שידוכים עם ילדיך שיוולדו לך אם ירצה השם.

[בארוסקע דער שומר, וילנא תרל"ב, 1872]

סיפורי מוסר

אלה מעשיות קטנות המודיעות אך אמת לאמיתה, מנוקות מכזב וגורמות תענוג רב, מספרות באנשים יראים שלא היו רחוקים מזמננו, מוכיחות השגחת-השם על שומרי-מצוותו, ומזהירות שלא לעבור על צוואת הורים שציוו לפני מותם.

ר' ישעיה איש ז'וכוביץ זכרונו לברכה

זה כמו שמונים שנה ובכפר ז'וכוביץ שאינו רחוק מלופץ במדינת ליטא ישב צדיק גדול ר' ישעיה ז"ל. הוא היה למדן גדול, אולם לרוב צדקותו לא נשמע כל כך גודל לומדותו. שנית, היה ענו גדול ולא ניגלה אלא במעט רוב לומדותו. כל ימיו היה ישובאי ושנותיו עברו עליו באותו כפר. עם-זאת היה איש חכם, ובאו אצלו ממרחק כמה וכמה מילין, הן יהודים הן נוצרים, לשאול בעצתו. ועצתו היתה תמיד נכונה וטובה, כמו מפי נביא.

האיש הירא הזה היה סוחר-פשתן ואיש משק גדול, ואף-על-פי-כן נטל לו שהות להתפלל יום-יום בציבור ולעסוק לילות תמימים בתורה בחדרו המיוחד. הוא היה שם הגדול שבבעלי הנאמנות, והגדול שבמכניסי-האורחים, ואף הגדול שבבעלי גומלי חסדים, הן בגופו והן בממונו. וברכת השם היתה הן בביתו והן בשדותיו, כי היו לו קרקעות הרבה ונראה בעליל, כי השם עמו, והעולם ראו אותו ברוך-אלוהים, עד שכל אחד ואחד היה משתדל לקנות משהו מידו, שכן חשו כי מה שהוא שלו, הן מטבע הן בהמה, הצלחתו מרובה, שעל-כן היו עובדי האדמה מהדריין לזרוע את שדותיהם בתבואה בלבד, שקנו מידו, ושררות גדולים היו מעבירים לידו את אחוזותיהם, כי הם האמינו ואף ראו בחוש, כי האדמה פורה תחת מצעדיו, עד שנתפשט פתגם בגליל ההוא: גדיע שאיע האדיט, טאם זיטאָ ראָדיט [= באשר ישעיהו הולך, שם שיפון צומח].